

Branili bomo interese bratov iz Julijske krajine

Iz govora maršala Tita ljudski mladini Jugoslavije

Hotel bi reči nekaj besedi o vprašanjih, ki bole vsakega našega državljana. To je predvsem vprašanje naše Istre.

Tovariši in tovarišice, ko smo se borili za osvoboditev naše dežele, nismo nikoli izgubili izpred oči, da je treba osvoboditi naše brate, ki so izven naše dežele. Mi smo to svojo nalogo izvršili. Izvršili smo jo tem laže, ker je tudi ljudstvo v Istri in Slovenskem Primorju dalo vse od sebe, se borilo za osvoboditev, da bi bilo v Jugoslaviji. Že leto dni se trudimo, da bi to svojo pravico tudi definitivno in formalno dosegli. Nekateri naši zavezniki nam odrekajo pravico na to. S tem odrekajo pravico tamkajšnjemu ljudstvu, ki pravi, da hoče v Jugoslavijo in da ima pravico biti v Jugoslaviji.

Oni imajo neke druge kombinacije. Vi veste, da je bila tam zavezniška komisija, ki je proučevala etnični karakter Julijske krajine. Ona je podala poročila in na osnovi teh poročil je prišlo v Parizu med štirimi velesilami do pogajanj. Ta pogajanja niso doslej privedla do uspehov, ker smo mi dejali: Nočemo ničesar popustiti v svojih prvotnih zahtevah, ki so najpravičnejše. Mi smo ostali trdno pri svojih zahtevah in za se-

voj imamo neomajnega branilca naših pravic — Sovjetsko zvezo, katere predstavnik Molotov brani odločno, kot da je tam nekdo od nas, našo pravico. Brani jo zato, ker je globoko prepričan, da je to, kar brani, pravična stvar.

Bile so razne kombinacije. Dobil sem karto teh kombinacij. Na tej karti je bilo vse prečrtano sem in tja, da nisem vedel, čigava je katera linija. Tu Wilsonova, tu neke druge, Morganova, ameriška, angleška, francoska in vrag vedi kakšna vse. Toda ostane eno: Če gledaš vse to, te nekaj stisne okoli srca in se vprašaš, zakaj vse to, zakaj si toliko prizadevaš, da bi nam odtrgali del telesa, da znova izročijo naš življenj pod tuji jarem? Vprašaš se, zakaj prav naša junška dežela mora biti tako nepravilno kaznovana, a je dala toliko žrtev za skupno stvar zaveznikov? Konferenci velikil sil smo postavili našo zahtevo na podlagi etničnih, gospodarskih, geografskih in strateških razlogov. Pozneje je bilo sklenjeno, da se bodo upoštevali samo etnični momenti in tu smo na to pristali. Če bi se upoštevala tako imenovana atlantska pogodba, tedaj bi videli, da želi ogromna večina Italijanov, Hrvatov in Slovencev, brez razlike na narodnost,

v novo Jugoslavijo. Toda oni nočejo tega upoštevati, temveč samo etnični moment. Vprašam vas, kakšen etnični karakter ima n. pr. za Anglijo Afrika, kjer žive razni narodi samo angleški ne? Vprašam vas, kakšni etnični momenti so za Ameriko v Tihem oceanu, kjer živijo Japonci in Malajci? Oni imajo pravico vladati drugim narodom, a mi nimamo pravice rešiti svojih bratov. Oni skrbje za usodo Italijanov, ki ne žele priti v Jugoslavijo, a ne skrbje za usodo Slovanov in Italijanov, ki nočejo pod Italijo. Ne verjamem v iskrenost tega etničnega principa v tem konkretnem primeru. Tu niso etnični principi po sredi, temveč nekaj drugega. Če vzamemo tudi linijo, ki jo predlaga Bidault, gre ona po pasu ob morju in loči zapadna mesta od zaledja. Kako bodo živela ta mesta brez zaledja?! Kakšni etnični momenti so to? Ne, to so samo strateški momenti, toda zopet na škodo naše dežele. Če gre za strateški moment, tedaj smo mi tisti, ki imamo pravico na to, da to postavimo. Mi smo bili napadeni od te strani. Mi imamo pravico, da postavimo ta strateški princip in nihče drugi. Ne moremo se strinjati s takšnim postavljanjem stvari, kakor jih postav-

ljajo nekateri. Mi smo prepričani, da večina ljudstva Anglije in Amerike ne misli tako, kot mislijo nekateri ljudje tam, ki nas hočejo znova kaznovati zato, ker smo se borili na strani zaveznikov.

Na koncu ponovno poudarjam, da ne moremo pri teh naših zahtevah popustiti niti v celoti niti deloma, ker imamo prav v vsakem pogledu. Jugoslavija zahteva po vseh žrtvah najmanj od vseh zapadnih dežel. Ona zahteva samo kar je njenega. Istra, Trst in Slovensko Primorje — to je naša zahteva.

Trst je bistvene važnosti za našo deželo. Pri tem bomo ostali.

Evo, tovariši in tovarišice, tako stoji stvar. Tu vam rečem samo eno: Mi bomo branili — vedno branili te naše pravice. Ne bom zašel v podrobnosti. Našim bratom v Istri, pa naj bodo Slovenci, Hrvatje ali Italijani, lahko sporočim preko delegatov, ki so tu, da bomo čuvali in branili njihove interese in si prizadevali, da se izpolnijo njihove želje, da bodo priključeni k Jugoslaviji in da se bodo vključili v novo življenje, ki daje možnosti vsakemu državljanu te dežele, naj bo kakršne koli narodnosti, da se vsestransko razvija.

Ne klečimo - stojimo in terjamo

Ko drugi grabijo vse dalje, širje, boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst? O, kaj bo z Vami, Vi mejniki štirje, Celovec, Maribor, Gorica, Trst?

O. Župančič

Ko da je včeraj naš veliki pesnik napisal te besede, se nam zde žive in sodobne. Tudi takrat, leta 1918. razpregel zemljevid je diplomat. Pa bo malodušen človek, če je še kateri med nami, dejal: »Zgodovina se ponavlja; prav tako bomo opeharjeni, prav tako bomo ostali praznih rok, kot smo ostali po prvi svetovni vojni. Takrat smo verovali v pravico in se navduševali ob štirinajstih Wilsonovih točkah. Prinesle so propast avstro-ogrske ječe narodov, pa smo čakali, da bodo uveljavljene te točke do vseh svojih skrajnih posledic. Toda prav isto ime, kot so ga nosile te točke, prav isto ime je dobila črta, ki je prva zarezala v živo meso našega narodnega ozemlja. Pa se je Rapalska črta pomaknila še bolj proti vzhodu in odrezala tretjino slovenskega naroda in ga predala italijanskemu imperializmu. Sedaj ni Wilsonovih štirinajstih točk, ni Wilsonove ne Rapalske črte; pač pa je Atlantska karta in je Morganova črta in črte angleške, ameriške in francoske komisije. Zgodovina se ponavlja. In to svojo trditev, o malodušnež, boš podkrepil še z ugotovitvijo, da so na svetu še veliki gospodje, ki jim sicer ni mar niti naš narod niti »italijanstvo« Trsta, ki pa krčevito branijo svoje interese, pa jim je zato dobra vsaka fraza in vsaka maska in so pri-

pravljene pljuniti na svojo častno besedo, zatajiti svoje podpise. Do tu imaš prav, malodušni tovariši, če so še kateri med nami. Toda »zgodovina je učiteljica narodov«. Tako so nas učili. In naš narod, šolan in ne šolan, saj je od zgodovine nekaj naučil. Zato ocenjujemo naš današnji položaj z ono mirnostjo in dostojanstvenostjo, ki smo jo ohranili vsa dolga štiri leta borbe, v najtežjih trenutkih našega velikega petka. Zgodovina se vendarle ne ponavlja v vsem. Imperialistična Italija je bila leta 1918. v taboru zmagovalcev, ker so jim ob njenem barantanju ob vstopu v vojno zavezniki ponudili pač višjo ceno kakor nasprotni tabor. Italijanski imperializem se je v svojem nadaljnjem pohodu pod Mussolinijevim vodstvom uračunal. Te usodne napake niso mogli popraviti, ko so jo prepozno ugotovili v računu, zapustiti Hitlerja in presedlati v nasprotni tabor. Da ni to »spreobrnjenje prepričalo prav nikogar, je razvidno iz razprave na pariški konferenci. Po prvi svetovni vojni je Italija vihtela v rokah londonski pakt; danes gestikulira De Gasperi praznih rok. Londonski pakt je podpisala tudi carska Rusija in v času, ko so diplomati risali nove zemljevide Evrope, je mogočna slovanska država na vzhodu v jeku revolucije iskala svojo novo pot. Ni je bilo niti v Parizu, niti v Versailles. Danes je SZ glavni steber miru in ravnovesja v svetu in nesporno ima prav Rdeča armada največ

(Nadaljevanje na 2. strani)

Generalisimu Stalinu in zunanjemu ministru Molotovu ob zasedanju Sveta zunanjih ministrov v Parizu

Kako preprosta je resnica! Kako jasna in kratka je beseda o nji. Brez lepotečenja, brez ovinkov, zvijač in sofizmov je razgrnila pred svetom gola dejstva, in ta dejstva sama govore za nas in za našo pravico. Beseda o Trstu in Julijski krajini, o Italiji in Jugoslaviji — kakor na dlani leži pred nami preteklost, sedanost in bodočnost teh pokrajin in usoda velikega dela Evrope, ki je z njimi tesno povezana. Ta jedrnata, ravna in moška beseda je prišla iz Moskve, navdihnil jo je generalisim Stalin, izrekel jo je zunanji minister Sovjetske zveze Molotov. Slovenski pisatelji so od nje radostno prevzeti in jo z globoko občuteno hvaležnostjo sprejemajo kot oznako in zagotovilo nečesa dragocenega, predragocenega, da bi hoteli biti še kdaj tega: zavezništva največje države na svetu in razumevajoče pozornosti njenih dveh največjih mož. Čutimo toplo, krepko, tovariško roko, čutimo zdravo, zvesto slovansko kri, čutimo utripanje bratstva in edinstva, pogum se nam jekleni, in v težki uri nam je dobro pri srcu.

Oton Župančič

Ob četrti obletnici smrti narodnega heroja Toneta Tomšiča

Dne 21. maja je zadel slovensko narodno osvobodilno gibanje eden najtežjih udarcev, ki mu je zarezal bridko rano in globoko vrzel. Italijanski okupatorji so v Ljubljani ustrelili Toneta Tomšiča, neustrašenega borca za svobodo slovenskega naroda, prvobornika in organizatorja Osvobodilne fronte, vzornika vseh borbenih, zavednih Slovencev.

Tovariš Tone Tomšič je padel mlad, saj ni dopolnil niti 32 let, toda dobra polovica teh let je bila polna zrelega dela in močate borbe. V svoji globoki in iskreni ljubezni do domovine je že kot srednješolec pod vsakdanjo lažjo reakcionarnih politikov odkril gnilobo in trohnobo ter spoznal, da njihova pot vodi narod v pogubo. Zgodaj je začel iskati poti v boljšo bodočnost. To je bilo v dobi težke notranje politične krize v Jugoslaviji, ko so nacionalna in socialna nasprotja prvokrat v temeljih zamajala vso državno zgradbo. Že takrat je spoznal, da je boj za lepšo bodočnost slovenskega naroda neločljivo povezan z bojem vsega jugoslovanskega delovnega ljudstva za novo Jugoslavijo. Zato se je oklenil Komunistične Partije, prvobornilke za nacionalne in socialne pravice in to že 1. 1929., v dobi, ko se je Partija morala boriti proti najbolj brezobzirnim metodam protiljudskega državnega aparata. Tovariš Tone je doraščal v pravega avantgardista slovenskega delovnega ljudstva.

Že kot srednješolec — odličnjaka — ga je policija 1. 1929. aretirala; ponovno je padel v roke protiljudskih zatiralcev 1. 1932 in obsojen na poldrugo leto težke ječe, ki jo je izdržal v zloglasni Sremski Mitrovici. Zaradi neznosnih okolnosti je bil Tone Tomšič skupno z ostalimi političnimi jetniki prisiljen pristopiti k edinemu možnemu protestu proti poniževanju njihovega človeškega dostojanstva — štirinajstdnevni gladovni stavki. To trpljenje, ki bi mu tovariš Tone skoro podlegel, je močno omajalo njegovo zdravje. Takoj po prenehanju zaporu se je zopet požrtvovalno posvetil delu, pa ponovno padel za dve leti in pol v isto ječo. In znova je doživel jetniško trpljenje, težko borbo z ječarji, gladovne stavke...

Ko s: je sesula stara, gnila Jugoslavija se je okrog K. P. strnilo vse, kar je bilo res partijsko, vse, kar je bilo pripravljeno stopiti v boj za svobodo. Ena osrednjih vrednot tega veličastnega pokreta, osvobodil-

nega gibanja, je bil Tone Tomšič. Sama osebnost Toneta Tomšiča je izžarevala tako silno moč neuklonljivega, požrtvovalnega organizatorja, borca in aktivista, ki prezira smrt, da je ostala tudi po njegovi smrti vzor vsem aktivistom Osvobodilne fronte. Po zaslugi izdajalca, ki se je polakomnil fašistične nagrade, so heroja Toneta 10. decembra 1941. leta ujeli in ga po nezaslišanih mukah in večmesečnem trpljenju ustrelili. Toda plamen neustrašenega, borbenega polefa, ki ga je zanel Tone, je vodil vso Osvobodilno fronto. Ta plamen so poneli s seboj v borbo Tomšičevci, naši najboljši borci, ki so v nešteti zmagovitih borbah maščevali smrt svojega vzornika.

Že na dan Tomšičeve junaške smrti se je iz najhrabrejših borcev v njegov spomin osnoval prvi slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča, sestavljen iz najboljših hrabrih borcev proti okupatorjem. Število prostovoljcev — idealistov je stalno rastlo, tako da se je iz njih 16. julija 1942. na kočevskem formirala prva slovenska narodno-osvobodilna brigada Toneta Tomšiča. Na dan ustanovitve brigade so se borci zakleli na neizprosni boj proti fašističnim morilcem, da bodo tisočero maščevali zverinsko smrt svojega velikega vodnika Toneta Tomšiča.

Tomšičevci so svojo prisego popolnoma izpolnili; brezobzirno so trebili fašističnega okupatorja s slovenske zemlje in tako maščevali zahrbtni umor enega največjih slovenskih sinov. Tomšičeva brigada je bila čudovito jeklena organizacija. Niti enkrat se ni zgodilo, da bi to maščevalno brigado fašisti razbili, kljub bajni številčni in tehnični premoči. Vsak Tomšičevci je bil ponosen na to, da se je boril pod zastavo, ki jo je tako visoko razvil na čelu slovenskega narodnega upora proti okupatorju pokojni Tone Tomšič. Brigada je do kraja izvršila Tomšičevo nalogo in v nešteti borbah iztrebila nad desetisoč fašistov s slovenske zemlje.

Ko je skupna borba jugoslovanskih narodov dosegla svojo veliko uresničitev in je na razvalinah stare države zrasla nova, ljudska in federativna republika Jugoslavija, je njeno takratno vrhovno predstavništvo — Predsedstvo AVNOJ-a — počastilo spomin velikega prvobornika in junaka Toneta Tomšiča ter ga odlikovalo z naslovom narodnega heroja.

Slovansko bratstvo se utrjuje

Dne 9. maja, na dan zmage, je bila svečano podpisana v Beogradu pogodba o prijateljstvu, medsebojni pomoči in sodelovanju med FLR Jugoslavijo in Čehoslovaško. Podpisala sta jo maršal Tito in predsednik čehoslovske vlade Frlinger. Jugoslavija in Čehoslovaška sta se obvezali, da si bosta pomagali v slučaju napada Nemčije ali katere koli države, ki bi se z njo zvezala direktno ali indirektno, da bosta sodelovali v delu za ohranitev miru in da ne bosta sklenili nobene zveze, ki bi bila naperjena proti drugi državi podpisnici. Pogodba predvideva tudi sodelovanje na gospodarskem in kulturnem polju.

To je tretja pogodba o prijateljstvu, ki jo je Jugoslavija sklenila z bratsko slovansko državo. Prva je bila s Sovjetsko zvezo in potem s Poljsko ob priliki obiska maršala Tita v Varšavi.

Med Čehoslovaško in Jugoslavijo so bili odnosi vedno pristrani. Ti odnosi so slo-

slovanski solidarnosti ter na ozkem gospodarskem, političnem in kulturnem sodelovanju. Obisk maršala Tita v Pragi v aprilu t.l. je pokazal, kakšno prijateljstvo veže jugoslovanske in čehoslovske narode. Pogodba med Jugoslavijo in Čehoslovaško nima velikega pomena samo za obe državi, ampak tudi za svetovni mir, ker utrjuje sistem varnosti v delu Evrope, ki je bil od vekov cilj nemške osvajaške politike.

Primorsko ljudstvo je pokopalo svojega sina

V nedeljo 12. t.m. so prenesli truplo Jožeta Srebrnič iz Štandreža na domače pokopališče v Solkanu. Položili so ga med padle tovariše, h kristam partizanov, ki so pokopani ob solkanski zgodovinski cerkvi. Tako se je primorsko ljudstvo poslovilo od svojega zvestega sina, ki se je vse svoje življenje boril za svobodo.

Jože Srebrnič je stal skoro štirideset let v urvih vrstah primorskega in posebej goriskega političnega življenja. V Rusiji je kot prostovoljni ujetnik čakal februarso in veliko oktobrsko revolucijo, katere se je udeležil kot agitator za niene ideje med slovenskimi vojnimi ujetniki Leta 1924. ga je ljudstvo izvolilo na listi Komunistične partije za poslanca v rimski parlament. To je bilo v času, ko je fašizem začel močno razsajati in ko je Italija začela še bolj kruto zatirati naše ljudi. Srebrnič je kljub nevarnosti neuklonljivo branil v parlamentu interese svoje dežele. Zavaljo njegove neuklonljivosti in borbenosti ga je Italija obsodila na zapor. Ko je kazen prestal, je 1. 1939. odšel v Jugoslavijo, toda takratna reakcionarna Jugoslavija se je ustrašila njegovega dela za delavski razred ter ga je izročila italijanskim oblastem, ki so ga znova internirale.

Iz zapora se je rešil septembra 1. 1943. in je odšel takoj v partizane. Postal je član Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta, Pokrajinskega odbora OF za Slovensko Primorje in Oblastnega komiteta KPS za Primorsko.

Dne 11. julija 1944. je utonil v Soči, ko je prihajal iz Brd na pokrajinsko partijsko konferenco.

Bilo je v dneh, ko nam je že sijala zarja svobode.

SVET ZUNANJH MINISTROV je rešil že mnoga sporna vprašanja

Gotovi elementi so razvili med zasedanjem zunanjih ministrov v Parizu veliko aktivnost, da bi sabotirali konferenco in tako preprečili vzpostavitev miru na svetu. Zaradi tega je reakcionarni tisk napovedoval, da se bo konferenca razšla brez uspeha in se je navduševal za Byrnesov predlog, ki ga je podprl tudi Bevin, naj se skliče za 15. junij mirovna konferenca in naj bodo vsa nerešena vprašanja predložena 21 državam, ki bodo zastopane na mirovnih pogajanjih. Molotov je ta predlog zavrnil, ker ne odgovarja duhu moskovske konference. Kakor je znano, mora mirovna konferenca proučevati načrte pogodb, ki jih je pripravil Svet zunanjih ministrov in podati svoja poročila, nato pa morajo načrte proučiti tiste zavezniške države, katere morajo podpisati mirovne pogodbe. Zaradi tega se je zastopnik Sovjetske zveze zavzel za sporazumno rešitev vseh vprašanj že pred mirovno konferenco.

Ti naporji niso ostali brez uspeha. Na uradnih sejah in na sestankih, katerim prisostvujejo samo zunanji ministri z najožjimi sodelavci, so razpravljali o vseh vprašanjih, ki spadajo v okvir mirovnih pogodb. Po poročilih iz Pariza je razvidno, da zunanji ministri niso našli posebnih težkoč pri razpravljanju o miru v Bolgariji, Romuniji, Madžarsko in Finsko. Pariški list »Humanité« pravi, da je omogočila napredek v razgovorih Sovjetska zveza, ki ni štedila z naporji, da na temelju prejšnjih sporazumov z zavezniki normalizira povelje Evrope. V okviru teh pogovorov so bila rešena tudi nekatera teritorialna vprašanja. Besarabija in severna Bukovina ostane v mejah Sovjetske zveze, Južna Dobruđa ostane Bolgariji. Romunija dobi od Madžarske Transilvanijo, deželo z romunsko večino in z madžarskimi otoki v mestih in večjih centrih.

Tudi vprašanje popravka meje med Francijo in Italijo je bilo rešeno v duhu sporazuma.

Ne klečimo - stojimo in terjamo

(Nadaljevanje s 1. strani)

zaslug, da je bila uničena nacifasistična zver. Zato je danes SZ povsod, pa četudi je to komu prav ali ne. To so dejstva, ki nekaj pomenijo.

Tudi v nas samih je velika razlika med letom 1918-19 in 1945-46. Naša štiriletna krvava borba z ogromnimi človeškimi in materialnimi žrtvami je dokazala, da ni izrek »iz naroda hlapcev smo postali narod junakov«, govorniška fraza, temveč živa stvarnost. Osvobodilna fronta nas je povedla v boj v prepričanju, da se svoboda ne daje temveč jemlje. Naš narod je prehodil križev pot hlapca Jerneja. Prešel je postaje, ko je mledoval za pravico pri gospodarju in županu, pri sodniku in cesarju.

Tu stoji primorski narod na svoji zemlji, ki jo je dolga stoletja gojil s svojim znojem in blagoslavljaj s svojo krvjo. Tu stoji sredi grobov svojih borcev, med ruševinami svojih požganih domov. Tako stoji in govori s hlapcem Jernejem:

»Ne bom prosil, ne bom jokal. Moja pravica je božja pravica. Kar je sam ustanovil, ne bo razdiral; kar je govoril, ne bo tajil. Dolžnik je moj: ne klečim — stojim pred njim in terjam!«

Ali se svet zaveda pomena teh besed, ali pozna njih gločino in veljavo? Naš narod ni emerav otrok; težko trpljenje ga je izklesalo in iznodrilo. On ve, kaj govori in svet naj preceni, da izgovarja te besede najmanjši evropski narod, ki se je dvignil in upr nasilju tedaj, ko je bila vsa Evropa ječa in so pred Hitlerjem klečali v prahu vsi evropski narodi.

In tudi to so dejstva, ki nekaj štejejo.

D. P.

Najtežje je vprašanje miru z Italijo. Sporne točke so Trst in jugoslovansko-italijanska meja, vprašanje italijanskih kolonij, reparacije in vprašanje vojnih zločinov. Od ponedeljka 7. maja do 11. t.m. vprašanje Trsta in jugoslovansko-italijanske meje ni bilo na dnevnem redu sestanka. Na sestanku, ki je bil 7. maja, je Molotov podal stališče Sovjetske zveze, ki zahteva priključitev Trsta k Jugoslaviji, pravi pa, da se glede italijanskih kolonij lahko napravijo gotove kompenzacije, kakor tudi glede reparacij. Ameriška in angleška delegacija sta bili proti taki rešitvi tega vprašanja.

Medtem je bil storjen v vprašanju miru z Italijo precejšen korak naprej. Molotov je podprl francoski načrt, po katerem bi se upravljanje italijanskih kolonij prepustilo kontroli Združenih narodov. Byrnes se je v glavnem strinjal s tem stališčem. Bevin pa je nadalje vztrajal, da bi Velika Britanija upravljala Cirenaiko. Iz pisanja angleškega lista »Daily Mail« pa je sklepali, da bi glede vprašanja italijanskih kolonij moglo priti do sporazuma. Tudi glede reparacij in vojnih zločinov izgleda, da je bil postavljen temelj za splošni sporazum.

Ostane vprašanje Trsta in jugoslovansko-italijanske meje. Tu se nahajamo pred odločno zahtevo Molotova, ki predlaga, da se ugodno Jugoslaviji. Izgleda, da se je tudi to vprašanje premaknilo z mrtve točke, kajti pod silo argumentov, podprtih z narodnostnimi, gospodarskimi in zemljepisnimi razlogi, sta tudi Bevin in Byrnes opustila misel na liniji, ki sta ju predlagali angleška in ameriška razmejivna delegacija. Odločno stališče jugoslovanske vlade, ki ga je 12. maja pojasnil maršal Tito v govoru ljudski mladini Jugoslavije ter podpora Molotova, ki zagovarja pravično rešitev tega vprašanja z odločnostjo »kot da je tam nekdo od nas«, ne dopuščata, da bi se vprašanje Julijske Krajine in Trsta rešilo v imperialističnem duhu, kakor je to bilo po prvi svetovni vojni.

Devin, zapadni mejnik slovenske obale

S polno pravico se tudi Slovenci štejejo med obmorske narode: imamo svojo morskobalno obalo med Piranom in Tržičem (Devinom), imamo pa tudi svojo pomorsko tradicijo, ki seveda ne obsega »velikih dejanj«, kot jih morda pojmujejo sodobni imperializmi, pa vendar jasno dokazuje davno samobitnost našega ljudstva ob severnem Jadranu in njegovo povezanost z morjem. Posebno danes, ko se ponovno odloča usoda tega koščka naše zemlje, se bolj kot kdaj zavedamo, da živi tu naš rod že 1300 let in da je ohranil svojo narodnost kljub dolgotrajni tujni odvisnosti in nasilju. Svojo narodno pripadnost in zahteve je to ljudstvo nad vse prepričevalno izrazilo v narodno osvobodilni borbi in ga izraža še vedno: »Tu smo slovenski ribiči!«, čitaš po zidovih in skalovju od Trsta vse do Devina.

Romantični Devin, naš zapadni mejnik na obali, predstavlja s komaj 430 prebivalci prav za prav neznan naselje, ki mu dajeta poudarek dva gradova na strmi skali. Značilno pa je, da imamo Slovenci prav iz teh krajev ob narodnostni meji prastare dokaze našega rodu.

Poldrug kilometer od Devina leži ob skrivnostni Timavi vas Štivan, dobro znana v slovenski književnosti po slovečem »Štivanškem evangeliju« iz 9. stoletja. Štivan je bil namreč pred 1000 leti zelo obiskovana božja pot. Iz te dobe se nam je ohranil latinski rokopis, na čigar rob so romarji zapisovali svoja imena, med njimi mnogo slovenskih. Zanimivo je, da vsebuje tudi ime moravskega Svatopluka in bolgarskega kralja Borisa-Mihaela. Dragocena listina se hrani deloma v čedadskem muzeju, deloma pa v Pragi.

Pri Devinu se kraško skalovje strmo spušča v morje; nič čudnega, če so že prvotni prebivalci izkoristili naravne obrambne položaje teh pečin in jih z zidovjem okrepili. Romantična okolica pa mika radovednega izletnika še danes. Zaradi posebno ugodne obrambe strme skale nad morjem upravičeno domnevamo, da so bili tukaj prvi graditelji trdnjave že Iliri in Kelti; obnovljene in popravljene utrdbe so se pa ohranile deloma še do danes.

Novejše podatke o devinskem gradu imamo iz časov, ko so tod še vladali oglejski patrijarhi, pa je njihova moč že začela pešati. Takrat so se tu naselili prvi fevdalci neznanega rodu, najbrže Franki. Dasi imena prvih lastnikov niso znana, je vendar gotovo, da je stari grad, ki je danes že v razvalinah, stal že okoli leta 1100. Razvaline, v katerih danes gnezdi divji golobi, stoje na skali, ki jo samo ozek pas veže s celino.

Očitno so bili grajski gospodarji zelo nasilni in pohlepni po oblasti. Sredi 14. stoletja so se otrsli nadvlade oglejskih patrijarhov, prav tako pa so se koncem srednjega veka borili z Benečani in z avstrijskimi vojvodi. Benetke so vladale nad Devinom le pičli dve leti (1508-9). V bojih z Avstriji so si Devinci pridobili nova posestva na Krasu, v Istri in celo na Kranjskem in Koroškem. Tudi tržaška kronika te dobe se spominja devinskih gospodarjev kot zelo neljubih sosedov; nekega Hugona II. omenja celo kot navadnega cestnega razbojnika. Kaj vse so mo-

rali pod takimi gospodarji pretrpeti šele ubogi slovenski tlačani, si prav lahko predstavljamo, dasi tega gorja nobena kronika ne omenja.

Novi grad so začeli zidati v bližini starega leta 1400. V tem času nekako je dobila devinska posest nove gospodarje, rodovino Wallace, ki so jih kot lastniki nasledili v letu 1587 lombardski plemiči della Torre.

Vendar nas grad z njegovimi gospodarji vred zanima le še kot neljub spomin iz dobe tlačanske brezpravnosti njegovih podložnikov. Graščaki so se menjavali, ljudstvo pa je ostalo isto skozi 1300 let in se svojih nekdanjih tlačiteljev spominja le še v pripovedkah, pa še te bolj in bolj izginjajo. Eina teh pripovedk je zapustila tudi kraju samemu ime; beseda »Devin« namreč izhaja od izraza »deva«, kar pomeni mladenko, dekle.

Po stari pripovedki se je nasilni graščak samovoljno polastil lepe okoličanke in jo nato skozi grajsko okno vrgel v morje na skalo ter potem truplo pokril z rjuho, ki je okamenela. Po drugi varianti bi okamenela samo truplo dekleta. Sicer pa je danes težko ugotoviti prvotno obliko pripovedke, ki je v zvezi z obliko skal pod starim gradom. Prav mogoče pa je seveda tudi, da vse to pripovedovanje temelji na konkretnih nasiljih davnih fevdalcev.

Zanimivo je, da izvira iz Devina ali njegove najbližje okolice tudi najstarejša in obenem najlepša ljudska balada o Lepi Vidi, ki je vsakomur dobro znana iz šolskih klopi. Lepa Vida je prala ob morju plenice, kar se pripelje po morju »črn zamorec«, ki jo vpraša, zakaj ni več tako zdrava in čila kot je to bila nedavno. Vida se izgovori s starim možem in bolnim otrokom. Pesem pripoveduje dalje takole:

Črn zamorec ji reče ino pravi:
»Če doma jim dobro ni, žerjavi se čez morje dvignejo;
ti z mano pojdi, srčno si zdraviti rano:
kaj ti pravim: pote, Vida zala,
je kraljica španska me poslala,
njej dojeti mladega kraljica,
sinka njen'ga, mlad'ga cesarica...«

Vida ga v prvem omahovanju sluša, stopi na ladjo, toda

ko je barka že po morju tekla,
se zjokala Vida je in rekla:
»Oh, sirota uboga, kaj sem st'čila!
Oh, komu sem jaz doma pustila
dete svoje, sinka neboljen'ga,
možna svoj'ga, z leti-obložen'ga!«

Tudi v daljnji Španiji, ob sami kraljici, se ne more pomiriti. Hre-

penenje po domači obali, po zapuščenih svojcih, jo vedno huje razjeda. Nazadnje začne tožiti svojo bolečino soncu, luni in ju vprašuje po svojih dragih.

»Luna! Žarki lune! Vi povejte,
kaj moj sinek dela, bolno dete!
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?!
Včeraj revni svečko so držali
in tvoj stari mož je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe išče — —«

Ob joku Lepe Vide jo sama kraljica vpraša, kaj se ji je neki zgodilo, »da tak silno jokaš in tak milo?« Vida pa tujki noče zaupati svojega gorja, temveč si izmisli, da ji je zlata čaša padla v morje. Ne more se pomiriti, temveč neutešena toži in vzdihuje po domu do konca.

Z veliko verjetnostjo domnevamo, da je jedro balade o Lepi Vidi resnično in se nanaša na čase, ko so morski razbojniki lovili po sre-

dozemskih obalah sužnje. Balada sama nam tudi pove, katere narodnosti so bili t roparji. »Črn zamorec« je bil nedvomno španski muslimanski Arabec, ker vemo, da so bili od 8. stoletja dalje španski Arabci gospodarji vsega Sredozemlja; do 11. stoletja so vladali celo nad Sicilijo in Kalabrijo. V tem času je tudi nastala naša balada. Za njeno visoko starost govori tudi izredno čist jezikovni zaklad, kakršnega ugotavljamo samo v naših najstarejših jezikovnih spomenikih. Mimogrede bodi omenjeno, da je balada o Lepi Vidi inspirirala dosti najboljših slovenskih književnikov, ki so na tej podlagi napisali svoja dela: Prešerna, Jurčiča, Aškerca, Župančiča in Bevka.

Od časov Lepe Vide se je tudi v Devinu marsikaj spremenilo, čeprav na žalost ne dosti na bolje. Morski razbojniki sicer tudi tu že davno ne strašijo več, zato pa je bilo ljudstvo vedno izpostavljeno »sodobnejšemu« načinu ropanja in izkoriščanja. V večni tlaki so devinski ribiči in kmetje živeli tako rekoč do najnovejšega časa. Kot v naših Brdih je zaradi sistema latifundij tudi tu agrarni problem samo deloma rešen, ker so od 17 zemljiških posesti v bivši devinski občini tri še vedno v rokah graščine, ki ji zemljo obdelujejo koloni. Skopa kraška zemlja seveda ne more prehraniti vsega prebivalstva in nudi večinoma le nekaj pšenice in koruze; z vinogradništvom se tu ljudje ne bavijo. Pa še tiste redke posevke stalno ogroža suša, ki je tudi letos že temeljito opravila svoje delo. Na nekaterih

zemljiških se je tudi naselilo zavezniško vojaštvo, kar močno ovira obdelovanje, tako da ljudstvo res težko čaka dokončne rešitve in svobode.

Danes si Devinci, posebno mlajši rod, služijo kruh večinoma v tržičkih ladjedelnicah, dočim starejši največ ribarijo in obdelujejo svoje skromne njivice. Obnovili so tudi prosvetno delovanje, za katero skrbi društvo »Jadranc«. Mladi devinski naraščaj ima spet priliko, da se v šoli vzgaja v materinščini. Škoda samo, da se pouk vrši v baraki, ker uporablja šolsko poslopje zavezniške vojske.

Domačini so pristi Slovenci, prave kraške korenine. Okoli leta 1880. so se tu naselili prvi italijanski kolonisti, »Čožoti«, ki so se z dovoljenjem občine začeli ukvarjati z ribolovom. Ko je prebujeni italijanski imperializem začel posegati po naši zemlji, je tudi tu »Lega nazionale« začela s svojim raznarodovalnim delom; že l. 1900 je s podporo avstrijskih oblasti z vsem pompom otvorila italijansko šolo, kar je domače ljudstvo smatralo za izzivanje, ki se je končalo s pretepom. V Devinu se je namreč slovensko narodno in prosvetno življenje že takrat krepko razvijalo v okviru prosvetnega društva »Ladja«. V času italijanske okupacije so seveda novi »kulturo nosci« poskrbeli, da čim prej uničijo vse sledove slovenstva v Devinu, tako da je imela »Ladja« zadnjo prirediteljo že l. 1920. Svoj cilj pa rimska volkulja tudi tu ni mogla doseči, ker imajo Slovenci še vedno velikansko večino. Predvsem pa je razveseljivo, da je vsa zemlja v rokah slovenskih kmetov. Tudi sicer si je Italija vneta prizadevala, da zatre vse stare običaje, s katerimi so bili Devinci tako tesno povezani. Že od najstarejših časov se je vršil na dan sv. Ivana v Devinu velikanski semenj, na katerega so prignali posebno dosti konj. Kajpada so se italijanski šovinisti zbal zbiranja slovenskih ljudskih množic in so zaradi tega l. 1928. semenj ukinitili.

Tako so tudi Devinci pod terorjem rimske civilizacije z največjim navdušenjem dočakali sramotni zlom fašistične Italije; vendar pa njihovo veselje takrat ni bilo dolgotrajno, ker so se kmalu pojavili novi fašistični gospodarji, Nemci. Nasilje nad svobodoljubnim ljudstvom se je nadaljevalo in doseglo svoj višek 29. II. 1944., ko so nemški fašisti vse moške in mnogo žensk kot aktiviste in podpornike OF zaprli in odgnali v Nemčijo, kjer so nekateri pustili svoja življenja. Svojo zavednost in zahtevo, da pripadejo k Jugoslaviji, so Devinci pokazali tudi z udeležbo med partizanskimi borci, od katerih je eden po nesreči padel v roke Nemcem, ki so ga s 70 drugimi talci ustrelili na Opčinah v avgustu 1944. leta.

Ko se je pred letom zrušil tudi zadnji, najmočnejši stebel fašizma — Hitlerjeva Nemčija — je tudi Devin ponovno oživel. Borci in aktivisti, interniranci in vse delovno ljudstvo sploh je z navdušenjem sprejelo težko pričakovano Titovo osvobodilno vojsko, ki je tudi zanje pomenila prihod prave in končne svobode. Če pa morajo po vsem trpljenju Jugoslavijo čakati še danes, ni krivda domačinov. Kot so v borbi in odporu vztrajali stoletja, bodo vzdržali tudi zadnjo preizkušnjo.

Pismo iz Ljubljane:

OB LETU DNI SVOBODE

Po večmesečnem zimskem odmoru se je Ljubljana zopet zdramila in se oblekla v praznično obleko. Pravkar je minilo leto dni, odkar je bila osvobodjena. Proslava 27. aprila je veljala enemu izmed najimenitnejših dni v zgodovini slovenskega ljudstva: peti obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte. Dne 27. aprila 1941. so se v Vidmarjevi vili Pod Rožnikom sestali možje, ki so slovenskemu narodu obljubili in tudi izvojevali politično in socialno svobodo. Zato je 27. april slovenski državni praznik. Vsak Slovenec se danes zaveda, kaj pomeni OF: pot iz malenkostnega okvirja predvojne politične razcepljenosti na stranke in strančice v veliko vsedrjavno politično

obdelavo. Zemljeknjižno posestvo moža in žene se šteje za eno posestvo, prav tako zemljeknjižna posestva s solastniki, če žive vsi v skupnem gospodinjstvu. Dodeljena zemlja se je pripisala na nove lastnike brez bremen in dolgov.

Na podlagi teh določb so bila razlaščena veleposestva, posestva bank, podjetij, delniških družb, cerkva, samostanov in verskih ustanov kakor tudi posestva, ki so ostala med vojno brez lastnika ali

v Jugoslaviji, vendar so nekateri njeni predeli opustošeni in naravnost uničeni. Novomeško okrožje, kjer so več let gospodarili italijanski fašisti, je razdejano. Maribor je tako porušen, da ga bo treba nanovo pozidati. Napravljen je bil obnovitveni načrt in letos meseca maja se bodo pričela gradbena dela za obnovo po smernicah načrtno komisije.

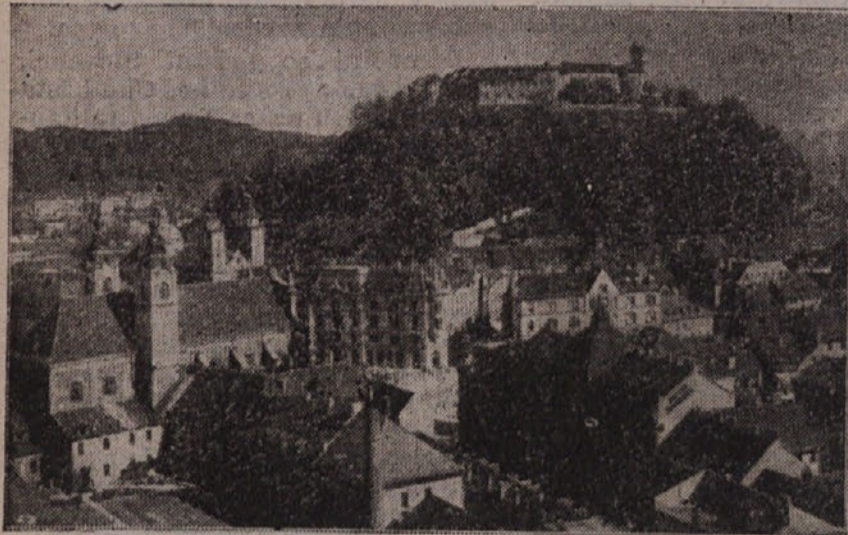
Ljudska republika Slovenija je najela poseben kredit v znesku 120 milijonov din za obnovo podeželja, okrožnih in okrajnih šol ter cest. S to vsoto bo verjetno mogoče izvršiti dela v vrednosti nad pol milijarde dinarjev, če bo dovoljena vsota služila le kot izhodišče za obnovo. Kredit bo namreč treba poravnati z ljudskim delom, kar bo njegovo vrednost najmanj petkrat povečalo.

Glavni delež kredita prejme novomeško okrožje, namreč 35 milijonov din. To okrožje je, kakor rečeno, med najbolj prizadetimi v naši ožji demovini. Na slovenskem ozemlju so registrirali skupno 37 tisoč zaradi vojne porušenih stavb. Od tega jih odpade na novomeško okrožje 21.000. Razmero-

krajev že večkrat ob nedeljah šli na deželo, kjer so strokovnjaki kmetom popravljali stroje, poljedelsko orodje, posodo za gospodinjstvo itd. medtem ko so krojači šivali obleke, čevljarji pa krpali čevlje. V tej obliki so bili deložni pomoči posebno kraji, ki so bili opustošeni v vojni. Tako se povezuje delavski stan s kmečkim, ki tvori drugi najvažnejši temelj ljudskega življa v Jugoslaviji.

Mladina je seveda povsod prva na mestu, kjer je treba pokazati ročnost in dobro voljo. Marsikaj koristnega je že naredila. Lansko jesen, ko je bila stiska za kurivo, so šli mladinci v Bohinj sekati drva. Še prej pa so mladinske brigade odrinile orat zemljo na Krško polje, kjer so bili kočevski priseljenci pod nemško upravo doobra zanemarili in opustošili vinograde.

Pri tem in podobnem delu je prišla v rabo beseda o udarništvu. Treba je torej bilo poskrbeti za to, da se pojem ne izmaliči. To se je zgodilo z uradno opredelitvijo v pravilniku zvezne vlade v Beogradu, ki pravi, da pritiče naziv udarnika delavcem ali nameščencem kot priznanje za posebno prizadevnost pri obnovi in gospodarski izgradnji dežele. Udarnika proglašajo uprava podjetja v sporazumu s sindikatom. Naziv se podeli tistemu, ki pri 8 urnem delavniku prekorači normalno proizvodnjo najmanj za 20 odstotkov ali pa pri-

Ljubljana

tvorbo, ki je strnila najprej vse zdrave ljudske sile Slovenije, potem pa še Jugoslavije. V tem je bil pomen proslav letošnjega 27. aprila, medtem ko se slavi 1. maj kot praznik delovnega ljudstva.

Kaj je prineslo Slovincem prvo leto svobode v Titovi državi?

Spremenila se je oblika državne uprave. Slovenija je danes ljudska republika, eden izmed sestavnih členov jugoslovanskih ljudovlad. Ljudstvo si samo izbira in postavlja oblast, ki ga vodi. Prav pred kratkim je izšla uredba o komitetih vlade FLRJ, s katero se ustanovljajo odbori za zakonodajo in izgradnjo ljudske oblasti, za kulturo in umetnost, za šole in znanost, za zaščito ljudskega zdravja, za socialno skrbstvo in fizikulturo. Ti komiteti so organi za določanje splošnih načel in smernic v vodstvu ljudskih republik pri državni upravi. Tako narodi Jugoslavi-

pravega naslednika. Za veleposestva se po zakonu štejejo posestva, katerih lastniki ne obdelujejo sami s svojo družino, ampak z najeto delovno silo ali pa jo dajejo drugim v zakup ali obdelovanje, če ima tako posestvo več nego 45 ha skupne površine ali nad 25 ha obdelovalne zemlje. Cerkev, samostani in verske ustanove smejo obdržati do 10 ha njiv, vrtov, sadovnjakov, vinogradov, travnikov, gozdov in ledin, ustanovam večjega pomena ali zgodovinske vrednosti pa je bilo dovoljeno obdržati do 30 ha obdelovalne zemlje in gozdov. Nadalje je bil razlaščen presežek nad 3 ha zemlje, oziroma nad 5 ha gozda pri nekmetih, ki niso veleposestniki.

Vsa razlaščena zemlja je prišla v zemljiški sklad, ki je zemljo dodeljeval poljedelcem brez zemlje in takim, ki so imeli premalo zemlje. Pravica do takšne zemlje gre

Visokošolci imajo delovno nedeljo

ma najmanjše sledove je vojna zapustila na Štajerskem, seveda z izjemo Maribora, ki je bil večkrat hudo bombardiran. Zato je posebej določeno za Maribor 15 milijonov din. Celjsko okrožje prejme 20, ljubljansko 16, mariborsko pa 9 milijonov din. Za obnovo šol je določenih 20 milijonov, za manjše gradnje 4,5 milijonov, za obnovo katastra pol milijona dinarjev. Tudi obnovitvena dela na železnicah se bodo nadaljevala, prav tako dela v rudarstvu in industriji. Zasilnih objektov pa ne bodo gradili več. Leseni provizorji bodo nadomeščeni z železnimi konstrukcijami. Nadaljevala se bodo gradbena dela pri deviacijski progji Preserje-Borovnica (proga Ljubljana-Trst), obnovljena bo proga Ljubljana-Karlovac preko Novega mesta in Bubnarjev. Tu bo treba dokončno urediti viadukt pri Žalni, ki je bil v grobem izgotovljen že lansko jesen. V Mariboru je potreben nov železniški most. Urediti bo treba tudi železniške delavnice, kurilnice in skladišča. Nedavno je bil izročen prometu cestni most pri Medvodah, ena izmed osnov cestnega prometa na Gorenjskem. Na Jesenicah sta pripravljena dva nova plavža. Vse v vsem: dosti načrtov, a tudi že nekaj prav lepih uspehov.

Delavski revirji ne obnavljajo samo tistega, kar potrebujejo sami, ampak pomagajo tudi drugim. Tako so delavci z Jesenic, iz Maribora ter drugih industrijskih

hrani pri normalnem poteku dela vsaj 10% materiala, maziva ali goriva. Uprava podjetja lahko predlaga udarnika ministrstvu za denarno nagrado. Takšno je naše stahanovstvo.

Za prvega udarnika v Sloveniji je bil proglašen Edo Bregar — Don, šef odseka za papirno industrijo. Odkril je postopek za pridobivanje klobučevine, ki jo je pred vojno Jugoslavija morala uvažati iz Češkoslovaške, Nemčije in Italije. Čeprav ni tekstilni strokovnjak, je Bregar — Don, ki je med narodno osvobodilno vojno uredil več tehnik in partizanskih tiskarn na Gorenjskem, iz proizvodov in s pripomočki, ki jih je imel na razpolago, napravil tkalni in kosmatilni stroj, ki izdeluje potrebno klobučevino za papirno industrijo. S tem si je zaslužil naslov udarnika (ki velja uradno tri mesece), ministrstvo za industrijo pri vladi LRS pa mu je podelilo denarno nagrado v znesku deset tisoč dinarjev.

Preskrba potrošnikov v Sloveniji je v glavnem urejena. Kruha nikomur ne manjka, kajti normalni obrok znaša 400 g dnevno. Lahki in težki delavci ter noseče žene prejema še posebne dodatke. Sladkorja, maščob in mesa res ni v preobilju, toda obroki so enako odmerjeni za vse in tolikšni, da nihče ne trpi pomanjkanja. Kategorije lahkih in težkih delavcev,

Delitev zemlje na Lavrici

je utrjujejo ljudsko oblast in z njo vredne pridobitve osvobodilne borbe.

Agrarna reforma je dejansko izvedena. Po ustavi pripada zemlja tistemu, ki jo obdeluje in komur je dodeljena. Pri reševanju agrarnega vprašanja v Sloveniji je veljalo za merilo zemlje knjižno stanje na dan 10. julija 1945. Za obdelovalno zemljo so šteli: njive, vrtove, sadovnjake, vinograde, travnike in pašnike, primerne za

prvenstveno borem ter invalidom partizanskih oddelkov in Jugoslovanske vojske, rodbinam in sirotam umrlih borecev, žrtvam fašističnega nasilja ter invalidom iz vojn v letih 1912 do 1918. Razlaščena so bila tudi posestva, ki so jih obdelovali koloni in viničarji.

Vzporedno z vprašanjem agrarne reforme se je reševalo vprašanje obnove. Po škodi, ki jo je utrpela zaradi fašistične okupacije, Slovenija sicer ni na prvem mestu

otrok in starostnikov prejema se dodatke maščob, sladkorja in konzervirane suhe hrane iz pošiljatev UNRRA-e. Kuriva je dovolj. Premog je praktično v prosti prodaji, nabaviti pa si ga morajo ljudje v poletnih mesecih, ker bo pozneje železnica zaposlena s prevažanjem hrane.

V trgovini vodijo zadruga, ki razdeljuje racionirane in neracionirane predmete. Pomagajo jim trgovci v zasebnem sektorju. Dr-

urejujejo takšne prodajalne, ki skrbijo, da je na trgu dovolj blaga.

Fizkultura je postavljena na popolnoma novo podlago. Stara sportna in telovadna društva so izginila. Tudi »Slovenska planinska društva« s »Planinskim vestnikom« ni več. Ustanovila se je sekcija za planinarstvo v sklopu fizkulture organizacije in to društvo bo izdajalo novo planinsko glasilo »Triglav«. Fizkultura vključuje tudi šah, tako da so vse te

Obnova: most v Savinjski dolini

žava nadzoruje konkurenčno trgovino svobodne prodaje s posebnimi poslovalnicami narodnih magacinov (Na-Ma), kjer je v prosti prodaji suha hrana, mezga, posušeno sadje, vino, likerji in drugo. Tudi prodajo tekstilnih izdelkov

organizacije pod enotnim vodstvom. To bo nedvomno pospeševalo njihov razvoj in rast, obenem pa bo prihranjen mnogo energij, ki so se še do nedavno trosile brez načrta in smotra.

Stano Kosovel

NOVI SVET

Do začetka druge svetovne vojne so izhajali v Ljubljani trije leposlovnih mesečniki: najstarejši med njimi, »Ljubljanski Zvon«, je bil naslednik Stritarjevega »Dunajskega Zvona« in je prehodil pot od leta 1880. do 1941. Veljal je za vodilno revijo v slovenskem leposlovju in je skušal ta videti ohraniti do zadnjega, vsaj po nekaterih sodelavcih. Skoro vsi vidnejši tvorci slovenske lepe knjige so bili med njegovimi sodelavci. Svetovnonazorski nasprotnik »Zvona« je bil Lampetov »Dom in svet«, ki je nad četrto stoletja bil na glas nekakšnega družinskega lista in se je šele po prvi svetovni vojni dvignil na raven resnega leposlovnega obzornika. Ko pa je ameriški pisatelj slovenske narodnosti Louis Adamič med prvo in drugo svetovno vojno obiskal staro domovino in je Oton Župančič sprožil besedo o njem in slovenstvu, so se ločila pota svobodoumnih književnikov. Del pisateljev in publicistov, ki se je odrgal od »Ljubljanskega Zvona«, je osnoval svoje literarno oglišče »Sodobnost« s neodržano slovensko in progresivno smerjo. Takšen je bil obraz naše leposlovne publicistike do l. 1941. Zaradi okupacije in zapovedanega kulturnega molka sta »Lj. Zvon« in »Sodobnost« prenehala izhajati. »Dom in svet« pa je živel pod zasedbenim režimom. Z osvoboditvijo so se tudi razmere na literarnem in založniškem področju razčistile. Nobena izmed starih literarnih revij ne izhaja več. Namestu njih se je pojavil osrednji obzornik literarno-publicistične smeri z imenom »Novi svet«.

Pred nami ležijo prve štiri številke revije, ki pravi, da je v bistvu nadaljevanje »Slovenskega obzornika 1945«. Urednik Juš Kozak je na ovitku zgoraj polal nekakšno načelno smernico s citatom iz Leninove korespondence Gorkemu, ko pravi: »V delu se homo najbolje in najlaže dokončno zedini.«

Vsebuje knjige, ki štejejo nad 300 strani, je resna in tehtna. V svoji razpravi »Prešeren in današnji dan« pravi Oton Župančič: »Ako bi Trubarja ne bilo, bi bil njegovo nalogo opravil kdo drug. Da ni Prešeren zastavil peresa, ne bi bil mogel njegovega dela opraviti prav nobeden drug. Trubarjevo delo je bila stvar treznega pogleda, umske moči, verske gorečnosti in dobre volje, Prešernovo pa je delo genija, ki je enkrat in nenadomestljivo.«

Predsednik vlade LRS Boris Kidrič se dotika v »Mislih ob obletnici Prešernove smrti« bledne vloge blebeševstva, drobitničarstva, ozkosti, partikularistične omejenosti in zaplotništva, katerega se je treba dokončno otresti da nam bo pot v bodočnost resnično svobodna. Oton Župančič razpravlja o našem jeziku v novi dobi in pravi: »Naš kmet, delavec in obrtnik žebjar iz Kroke, rudar iz Idrije in Trbovelj nam je ustvaril obilen jezikovni zaklad in ga še danes razumno upravlja in množi. Kdor hoče znati pisati knjižno slovensščino, mora sprejeti vase vsaj narečje svojega kraja z vsem notranjim ustrojem in vsi gradnjo. Vsi zajemajte tam!« Kajti: »Skrb in bojazen je za jezik našega razumnštva, ki preveč brede po tujih vodah in zanaša v domačo govorico ne le tuje izraze, temveč tudi tujega duha.« Ob koncu se prvak slovenske besede izreka za slovar živih slovenizmov.

Urednik priobčuje razpravo o pisatelju in znanstveniku v novem svetu. Bojan Stih analizira kampanjo imperialističnih krogov Italije v zunanji politiki s posebnim ozirom na Trst in Slovensko Primorje. Zanimiva je Leninova korespondenca s pisateljem Maksimom Gorkim, Marjan Tepina piše o novih metodah projektiranja, Viktor Turnšek o problemih obnove, France Vodnik razlaga osnovne pojme dramaturgije, Mirko Košir razčlenjuje v temi »Dvoje svetov — dvoje znanosti« razlike med stari in novim svetom, kaže, kako je prodirala nova napredna znanstvena miselnost v našo zavest in omenja njene idejne nasprotnike. Ob zaključku prihaja do sklepa, da morajo sovjetski znanstveniki postati vzor našim. Vitko Musek obravnava nasprotje med meščansko medicino in socialističnim zdravstvom. Lino Legiša pa pretresa primer Scipija Slataperja z naše strani. O tem problemu se pri nas dostaj ni še nihče pomudil. Sestavek je načelnega pomena in zlasti v sedanjem trenutku dobrodošel. Leon Zlebnik se zavzema za utrditve nove slovenske zavesti. Med leposlovno prozo in esejem je »maska« Juša Kozaka »Obiskal sem znanca«. Ob ljubljanskem Gradu nam pisatelj naniza v retrospektivi vse važnejše dogodke in potek duševnega procesa slovenskega naroda od l. 1941. do 1945. ter pokaže, kaj je bila Ljubljana v tej dobi. Generalni major Dušan Kveder priobčuje članek o borbah divizij in korpusov na Slovenskem od junija 1943 do julija 1944. Objavljeni sta še dokumentarni poročili »Za sledovi Pohorskega bataljona« in »Z Hkvidacijskim transportom iz Buchenvalda«.

Leposlovje obsega: Karla Grabelška »Bunker«, Ferda Godine »Fric in lopata« ter niz pesmi, katere so prispevali: Janko Glazer, Pavel Goša, Cene Vipotnik, Igo

Gruden Bogomil Fatur, Matej Bor, France Kosmač, Gena Hafnerjeva, Tone Seliskar, Anton Vodnik, Ivan Minati, Dušan Lučvik, Fran Albrecht in Aleš Grozd. Najprejstnejša med vsemi je Mateja Bora »Srečanje«.

»Novi svet«, pravi uredništvo, želi postati zrcalo novega sveta in borbe za novi svet, v katerega je stopila slovensko delovno ljudstvo. Revija ni dejanje posameznika, njena podoba raste iz skupne volje in prizadevanja, iz skupne nujnosti. »Novi svet« bo šele tedaj postal resnična podoba novega sveta, če se bo v njem zrealila povezanost slovenskega človeka, delavca, inteligenta in kmeta. Kako bo revija to dosegla, na to morajo odgovoriti sodelavci z delom.

Stano Kosovel

Cankarjev večer

Ob sedemdesetletnici Ivana Cankarja je priredilo Slovensko narodno gledališče za Trst in Primorje dne 11. 4. m. ob 20. v dvorani kulturnega krožka »Rinaldi« večer recitacij in petja. V uvodni besedi je pisatelj Jože Pahor kratko in jedrnat opisal proletarsko okolje, iz katerega je Ivan Cankar izšel, ter njegovo zgodnje srečanje s krivičnim ustrojem takratne družbe. Cankar je zastavil ves svoj um in svojo umetnost v borbi za pravice slovenskega ljudstva ter tako nujno zašel v konflikt s takratnimi »narodnimi« prvaki. Predavatelj je s citati iz Cankarjevih del podkrepil pomen tega prvobornega za socialno pravičnost in velikega umetnika, ki je naravnost vizionarno pokazal pot v današnji čas.

Recitacije iz Cankarjevih del so vseskrzi pokazale zrelo višino, naših gledaliških umetnikov. Nada Gabrijelečičeva je dala svoji recitaciji iz »Lepe Vide« »Fant je videl rožo čudotvorno...« izraz tople zámaknjivosti v vizionarno lepoto, medtem ko je Milen Košič našel za odlomek iz »Dunajskih večerov« pravilni ton jedke ironije. Prav tako je efektno prebral odlomek iz predavanja »Slovensko ljudstvo in kultura« ki ga je govoril Ivan Cankar v Trstu l. 1907. Jože Tiran, ki je recitiral odlomek iz »Kurenta«, pomeni v razvoju slovenske recitacijske umetnosti povsem nov pojav — velik korak navzgor. Že v svojem podajanju Vita Zupana — novele »Andanté patético« je pokazal neki svojski način neposrednega stika z občinstvom, kateremu živo pripoveduje in se z njim iz oči v oči pogovarja. To realistično, a vendar toplo podajanje je pokazala tudi Ema Starčeva s svojo recitacijo ene Cankarjevih človeško najglobljih črtic »Skodelica kave«. (Soroden način neposrednega pripovedovanja, nekakšnega, skoraj bi dejal, pogovarjanja s poslušalci, sem opazil tudi pri Mateju Boru, ko je recitiral svoje pesmi.) Zdi se mi, da je ta način recitacije nastal na terenu samem za časa partizanskih borb, ko so naši kulturniki zdaj pod kozolcem, zdaj v kmečki izbi govorili ljudstvu neposredno in večkrat tudi nepripravljeni. Ta način predvajanja zasluži vso pažno in potrpehno bi ga bilo posredovati dalje in še dalje razvijati. — Rado Nakerst je z močnimi dramatičnimi učinki prebral črtico »Kralj Matjaž«.

Manj enotne po izboru, vendar na lepi višini so bile pevske točke. Nastopili so trije mladi pevci oz. pevke: Pavla Polatova, Slavica Batišutova in Stane Raztresen, ki nam je znan kot pomemben ustvarjalec karakternih vlog. Vsi trije so pokazali lep glasovni material in dobro pevsko kulturo. V Mirci Slavciovici so imeli odlično spremljevalko na klavirju. Pevski zbor šentjakobškega prosvetnega društva »Ivan Cankar« je v dobri šoli dirigenta Vladota Švare zapel Mokranjčev Osmi šopek pesmi in narodno »Le vkup, uboga gmajna«, ki jo je moral na željo poslušalcev ponoviti.

Večer je bil na dostojni umetniški višini in je globoko zajel občinstvo, ki je s polnim razumevanjem sledilo lepi Cankarjevi besedi.

VI. B.

Čistimo jezik

X.

Panta rei — vse teče, so dejali že stari Grki. Videli so, kako se vse obstoječe spreminja, kako se razvija, zato so končno v dveh besedah strnili veliko resnico. Zakon o razvoju velja tudi za človeško govorico. Ni imel niti besed, niti umetne vezave, ves njegov govor so bili najbrže samo različni vzkliki, ki jim pravimo danes medmeti. Za

medmeti so prišla imena, ki jih je dajal vsemu okrog sebe, kar je imelo zanj pomen. Sčasoma je bil pračlovek, ki se je preživljal prvotno z zbiranjem naravnih plodov, prisiljen tudi sam delati, da je imel dovolj hrane. Za njegovim delom so prav tako nastajale nove besede, ki so označevale njegova opravila, kakor so nastajala prej imena, ko je zbiral različne sadove. Besede, ki označujejo kakšno delo, imenujemo glagole. Pomen te besede je kaj preprost: glagoliti pomenja govoriti, in sicer v staroslovensčini, ki se je rabila še pred tisoč leti (ob času sv. Cirila in Metoda) in iz katere je izšla današnja slovensčina. Naravno, da je bilo treba tisočletij, da se je jezik razvil od navadnih vzklikov do zamotane, čudovito umetne popolnosti.

Dejal sem že, da ima naš glagol posebno moč v izražanju. Pove lahko, kaj delam sam, na pr. govorim, kaj delajo drugi govorijo, kaj so delali — so govorili, kaj bodo delali — bodo govorili, kako so nekaj napravili — govorili, pa tudi, da so začeli govoriti — so spregovorili, so govor ponavljali — so se spogovarjali, so končali — so odgovorili itd. Druge besedne vrste nimajo take priložnosti, take gibčnosti. Seve, treba je, da vseh možnosti slovenskega glagola poznamo, če ga hočemo uspešno uporabljati.

Med besednimi vrstami je glagol najboljgatejši različnih oblik. Najbolj preprosta je nedoločnikova oblika. Če pravimo govoriti; misliti, prežebati, nositi, voziti, kopati, orati, ne določimo niti kdo govori, ne kdaj, ne kako, skratka, govorimo v nedoločni obliki. Tako so govorili včasih pri nas, kadar so hoteli, da bi jih laže razumeli. »Vi povedati kje biti župan«, »Vi pokazati cesta, hiša, šola«, »Vi imeti puška« in podobno. Povedati, pokazati, imeti so nedoločni glagoli.

Naj omenim, da govorimo pri nas sicer brez končnega i govorit, misliti, prežebati, nositi voziti, kopati, orati, — naša izgovorjava se v tem bliža ruski — toda drugod se i izgovarja in zato je bil sprejet v knjižni jezik.

Takle ti, ki ga pritiskamo v nedoločniku, ima svoje ime; pravimo mu obrazilo. Začetek besede pa imenujemo koren. Ni pa obrazilo ti edino, ki ga pristavljamo korenu. Poslušajte!

Govorim, govoriš, govoriva, govorita, govorimo, govorite, govorijo, — obrazila so različna! poleg osnove govori — imamo na koncu m, š, ta, mo; te; jo in prav ti zlogi so ona čudodelna palica, ki nam pomaga, da povemo vse natančno. Govorim jaz, govoriš ti, govoriva midva, govorimo mi, govorijo oni.

Določno povemo, kdo govori, če govori en sam, če govorita dva, če jih je mnogo, ki govorijo. Takim oblikam glagola pravimo, da so določne in če določimo še, ali govori eden, dva ali mnogo, smo določili tudi število.

Jože Pahor

Radio TRST

Slovenska poročila vsak dan ob 7.15, 12.45, 20.00, 23.10 — Objava sporeda ob 7.10

NEDELJA 19. V. — 12.15 Pridiga v slovensčini — 12.30 Kmetijsko predavanje — 14.40 Otroška oddaja — 19.00 Pevski koncert baritonista Dušana Pertota — 19.20 Predavanje o telesni vzgoji — 19.30 Ruska baladna glasba.

PONEDELJEK 20. V. — 12.30 Poljudno zdravstveno predavanje — 19.00 Zenska ura — 19.20 10 minut valčkov — 19.30 XXVI. Ljudska glasbena ura.

TOREK 21. V. — 12.30 Prosvetno predavanje — 19.00 Mladinska ura — 19.20 Obvestila svojcem — 19.30 Violinski koncert — SREDA 22. V. — 12.30 Zdravniško predavanje — 19.00 Oddaja odreda Jugoslovanske Armade — 19.30 Literarna ura: Svetovni pesniki.

ČETRTEK 23. V. — 12.30 Predavanje o tisku — 19.00 Pevski koncert sopranistke Hussu Lilian — 19.15 Jože Pahor: Slovensčina za Slovence — 19.30 Folklorna glasba (plošče).

PETEREK 24. V. — 12.30 Politični komentar — 19.00 Komorni zbor pod vodstvom dirigenta Ubalda Vrabca — 19.30 Obvestila svojcem — 19.40 Prešernove pesmi recitirajo člani Narodnega gledališča.

SOBOTA 25. V. — 12.30 Kulturne aktualnosti (predavanje) — 19.00 pestra glasba na ploščah — 19.30 Oddaja za konec tedna.

PRVI DEL

Čang se je rodil v čolnu, prišel je na svet sredi noči, reka je z rahlimi glasovi pljuskala ob deske, mati si ga je z zarjavelim nožem odrezala od sebe. Drugo jutro je bila mrtva. Očeta ni imel, čoln je bil hiša in dom za mnogo ljudi njegove družine in za njih otroke. Z očmi, naslikanimi na njegovem rilcu, si je iskal pot. Rogoznica nad ukrivljenimi bambusovimi palicami je bila njihova streha. Njegova sestra, sedem let starejša od njega, je šla v premožno vas, pri kateri so se zasidrali in izprosila nekaj fižola za siroto brez staršev; iz tega je iztisnila malo tankega mleka, ki ga je lačni otrok sesal s prstov. Tako je ostal pri življenju.

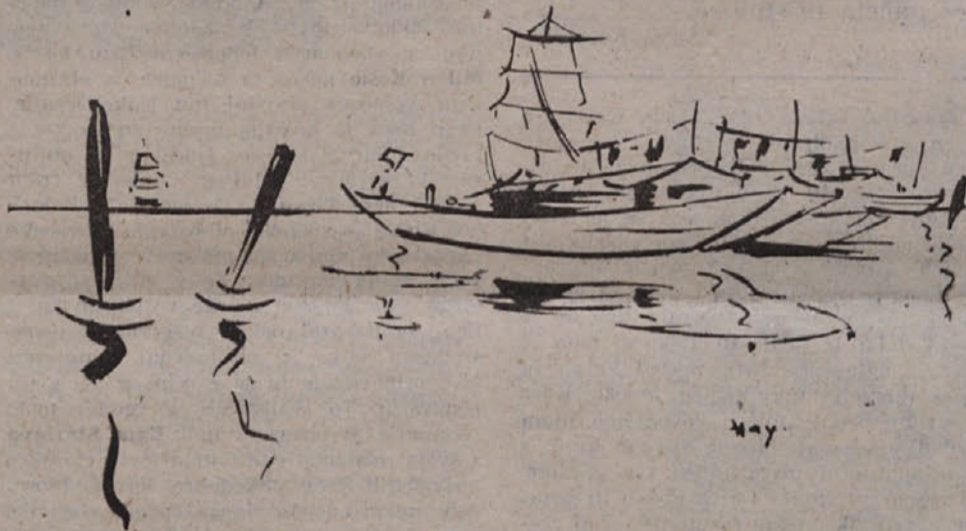
Zavič v čunje je ležal v čolnu na tleh, reka je živo kipela pod deskami. Videl je svojo sestro, ki se je sklanjala predse in opirala na veslo ter gnala čoln naprej. Iz drobnih lehtj so ji izstopale žile. Če je jokal, ga je vzela k sebi, si ga privezala na hrbet in dalje obračala svoje težko veslo. Naprej in nazaj, naprej in nazaj. Takt ga je uspaval. Ker ni bilo staršev, da bi mu izbrali dobro ime, so ga brezbržno imenovali Ah Tai, Velik. Svoji sestri je ostal vdan vse življenje, čeprav je bila samo dekle. Reka mu je bila oče in učitelj. Zostal je velik in močan. Bil je zmerom lačen in malone vse, kar je mislil, se je sukalo okoli jedi. Včasih je ležal čoln tiho in brez posla na reki v izboklini pod kakšno vasjo. Hrana je bila tedaj pičla in nazadnje je čisto pošla. Čangu se je sanjalo o rezancih, o kruhu in zelju. Nakradel je češenj na majhnih njivi in žvečil pri tem kosček lesa, kot da je kruh. Kadar so imeli kak tovor, ki so ga pripeljali po reki, so prišli dobri časi. Dobili so nekaj kokoši v kurniku ali pa kakkega mladega pujsa. Moški so se smejali in jedli, igrali za majhne preluknjane novce pa ku, se spričkali, pobotali in veselja ni bilo konca ne kraja. Ženske in otroci so dobili, kar je ostalo. Sreča polnega trebuha je Ah Taija poredkoma obiskala. Pa vendar je rastel. Reka je naraščala po poletnem deževju in preplavila polja. Pod koreninami ob bregu pa je bila čista in temno zelena. Čang je segal po ribah, ki so se skrivale v koreninah, in odnesel svoj plen k prodajalcu na bližnji trg. Stric mu je iztrgal denar iz rok. S širokimi, okroglimi, črnimi nozdrvmi je stal Ah Tai pred ogromnimi lonci javne kuhinje in požiral slastni duh s svojo lačno slino vred. Živa duša se ni brigala zanj. Glava in jopič sta mu bila polna uši. Sestra ga je slekla, pokleknila na breg, razprostrla obleko čez kamen in udarjala s palico po perilu. Čang je sedel na robu čolna na soncu in bingljal z nogami. Bil je lačen. Oblekel se je, ko se je obleka spet posušila, preganil hlačnice po sredini in si zadrnil vrstico, ki mu je služila za pas. Koj nato se je pričel spet praskati.

Ko je postal pametnejši, je hodil beračit po mestih, kjer so se zasidrali, še malo kasneje pa se je naučil krasti. Sunil je pest kovanja s stojnice kakkega cestnega branjevca, kakšno bučo na njivi. Velike, mastne, slastne, tajne južine. Sestri je narastel život od otroka, nihče ni vedel, kdo mu je oče. Ljudje z reke niso bili tako natančni v tem pogledu, imeli so malo časti in veliko dovtipne šegavosti. Čolni so pluli po reki navzgor, po reki navzdol, zvečer so pristajali in zjutraj spet odhajali. Otroci so

HOTEL ŠANGHAI

1 Viki Baum. — Roman. — Poslovenil Fran Albrecht

se rodili in zmerom več lačnih trebuhoj je bilo treba krmiti. Možak, ki mu je Čang dejal stric, je pretepel starejšo sestro. Čang je gledal smeje, ker je bilo smešno. Ponoči je videl starejšo sestro, kako se je sklanjala čez rob čolna in vrgla nekaj v vodo. Zjutraj ji je život spet uplahnel. Mesec dni pozneje je pričela kašljati, a je ostala pri veslu. Ta čas je Čang že pomagal pri nakladanju in razkladanju vreč z moko. Natezal je jadra in krmaril, odričval čoln z drogom, če so obtičali v blatu, ter med vpitjem in kričanjem veslal mimo drugih čolnov. Koliko je bil star, ni vedel, ker mu ni nihče šteli let, a bil je zdaj najmočnejši v čolnu mlad orjak z velikimi, trdimi ramami. Sporekel se je s stricem in stari mož ga je udaril z usnjenim jermenom med oči. Čang je skočil še isto noč s čolna na kopno in se skril med jarki na gričeviti strani.

Strah ga je bilo duhov, zato je vpil glasne, robate groznje v temo. Ostal je tam, dokler se ni čoln oddaljil in ga prenehal iskati. Ker je bil močan, so se ga duhovi po vsej priliki bali in mu niso prizadeli nič hudega. Jedel je surovo zelje pa drobno, rdečo čebulo, ki si jo je pulil iz zemlje. Bil je neizmerno lačen. Ker je odplul čoln po reki navzdol, je pričel on svojo pot ob reki navzgor. Prišel je v kraje, ki jih ni še nikoli videl, ker je čoln zmerom vozil samo med Senkuanom in Gancingom. Na gori je stalo svetišče z lepimi strehami in bogate ljudi so prenašali v nosilnih in nosilnicah po strmih poti. Radovedno je krenil Čang za njimi, ker še živ dan ni bil v nobenem templju. Z odprtimi usti je zijal v velikega, pozlačenega Buddho, ki je stal v prvi dvorani. Kratko ostrizen duhovnik je udarjal na ogromen gong, ki je visel na šlebrih. Zrak je bil gost in neprodiren od kadila. Duhovniki in romarji so klečali ob mizi s posodami s kadilom in bronastimi vazami, polnimi zlatega lotosovega cvetja, ter glasno prepevali. Božanstvo z nešteti lehtmi in rokami se je odražalo iz teme neke stranske leve. Zunaj, pred svetiščem, na prvem dvorišču, so sežigali verniki denar, ki je bil napravljen iz srebrnega in zlatega papirja, in tam so v dolgih vrstah sedeli kupčevalci, ki so prodajali kadila in jedila. Čangu so oči kar požirale vse te nove reči. Stal je in se od začudenja bedasto smejal. Pred zunanji vrati so čepeli nosači in jedli

rezance. Prodajalec čaja je stal pred njimi in jim točil čaj v modrobele skodele. Čangu se je zbirala slina v ustih. Postavil se je k njim. Eden nosačev mu je v šali zaklical v pozdrav. »Si že jedel?«, se je glasil pozdrav. Vljudnost bi zahtevala odgovor: »Jedel sem.« Čang pa ni imel prav nobene izobrazbe. »Ne še, kar kruli mi po trebuhu,« je kriknil nazaj. Nosači so kar pokali od smeha. Nekdo mu je pomolil svojo skodelo, v kateri je bil še ostanek južine. Rezanci s sočivjem. Ne več čisto toplo, a slastno. Čang je segel po skodeli, oni človek pa ga je udaril po roki in vsi so se še glasneje zakrohotali kot prej. Nekdo, starec brez zob se je kar zvijal od smeha in se od veselosti nad tem dovlopom udarjal po bedrih. Čang je zamahnil in položil tistemu, ki se je pošalil svoje dve pesti na rame, kakor dva velika, trda kladiva.

Mož je postal majhen. Čang mu je vzela skodelo z rezanci in pričel jesti. Nosači so za trenutek utihnili, nato pa mu jeli klicati spoštljive opazke o njegovi moči. On pa se je dobrodušno smejal in si tlačil usta. Mož, ki mu je bil vzela njegove rezance, ga je začudeno gledal. Čang Ah Tai je držal skodelo pred seboj in si nosil s palčicami kar moči hitro jed v usta. Bil je poln in velik in pogumen, ko je pojedel. Pohajkoval je okrog nosačev in čakal nadaljnjih dogodivščin. Ko so pozno popoldne spet odnašali svojo gospodo s hruba, je tekel Čang zraven njih in prepeval pri tem pesmi, ki so jih peli na reki. Bili so zmeraj po trije nosači za en stol, dva, ki sta nosila, in eden za zameno. Jaz bi lahko nosil, ne da bi me bilo treba zamenjavati, je pomislil Čang in je to tudi povedal. Nosači so se mu brez sapa posmehovali. Nekdo, ki je bil zamenjan, je zaostal, se pričel zvijati in bruhati. Bil je starejši človek in na bolnem životu je imel nalepljen rdeč obliž z zdravilnim izrekom. Čang se je ustavil pri njem in ga gledal, ko je bruhal. »Koliko, če nosim za te?«, je vprašal. Mož mu je, še ves izčrpan odmignil. Čang pa je vztarjal. Nazadnje je pomagal nositi stol, a denarja sicer ni dobil, pač pa drugo porcijo rezancev. Spal je z nosači v vasi ob vznožju gore in ostal nekaj časa pri njih.

Zdaj je imel vsak dan dovolj jesti in videl je mnogo ljudi, ki so prihajali s čolni, da so poromali k svetišču na goro Stroge, stare

ženske s svojimi suznjami, rejeni, bogati možje z napihljenimi životi in kratko sapo, sholarji s slonokoščenimi obrazi.

Vendar se je čez nekaj časa naselil nemir vanj, čeprav se mu je dobro godilo in mu je bil trebuh zadovoljen kakor še nikoli. Tako je nekega dne zapustil goro in tempelj in poromal dalje, to pot ob reki navzdol. Sam ni vedel, kaj ga je gnalo, kajti nihče ga ni pretepal. Ti nosači so bili šegavi ljudje in navadil se je pri njih prav smešnih zgodb, pa tudi nekaj olike v občevanju z visokimi gospodi. Nekaj časa je pomagal tirati velik čoln po reki navzgor in vrvi so mu do krvi odrgnile rame, dokler se mu ni koža navadila in se ožulila. To pot je dobil denarja, srebrnik in sedemnajst bakrencev. Kupil si je slamnate sandale in ponošeno modro janko, ker je bila njegova pri kraju, da je moral z golim životom delati. Postalo je mraz in zalezal se je v neko kmečko koč, kjer so bile same ženske in otroci. Moški so vsi pomrli za kugo, črni v obrazih. Jaz lahko opravi delo za pet mož, se je bahal Čang in ženske so s spoštovanjem in dopadanjem motrile njegovo orjaško telo. Z gora so včasih pridrlji tolovaji v vas in požgali kmetom. Čang je pobil tri izmed njih k tlom in eden od njih se ni več dvignil. Od tistih dob je ostala hiša v miru. Bilo je bolj malo jesti, čeprav niso ženske skoraj ničesar obdržale zase in poskušale nasiti samo svojega zaščitnika. Po policah so žrle sviloprejkne liste pritlikavega hrasta in to je bilo slišati kot stalen, stalen dež. Nekoč je zagledal na reki čoln, na katerem se je rodil in je poklical svojo starejšo sestro, ki je stala ob veslu. Ta pa je gledala predse, kakor da spi, kot je bila njena navada in Čang je spet legel v travo na bregu, ker ga ni mikalo, da bi se srečal s svojim stricem.

To rano poletje se je prebudil zmaj in reka je stopila daleč preko bregov in poplavila vasi in mesta, ki so ležala ob njenih bregovih. Hliš, živina in mlličji so plavali na njenem hrbtu proti morju in velika revščina je prišla na pokrajino 'Vzhodno-od-gora'. Ko je povodenj upadla in so se ljudje lotili postavljanja novih hiš, je pomagal Čang v hiši nekega učitelja, da mu je vlačil tramove in bil tesarjem na roko.

Z učiteljevim otrokom je Čang hitro sklenil prijateljstvo in od njega se je naučil prvih osem znamenj: nebo, zemlja, sonce, mesec, gora, voda, tla in drevo. Prav tako mu je stari učitelj nekoč razložil bistvo simbola, ki so ga vrezali v nova vežna vrata in ga je Čang že velikokrat videl: krog, ki je bil vklenjen v večji krog z osmimi polji, notranji krog pa razdeljen v dva zavita, dopolnjujoča se dela, v belega in črnega. To je bilo znamenje yin in yang, moški in ženski element, nebo in zemlja, mraz in vročina, svetloba in tema, dan in noč, vse, kar si nasprotuje in tvori skupaj celoto: združitev polov, ravnovesje v vesoljstvu. Za Čanga je pomenilo glad in sitost, uboštvo in bogastvo. Svojega bivanja pri tem učitelju ni nikoli pozabil, ker je bil od tedaj prost uši.

Tako je počel to in ono, pri čemer je zmerom hodil ob reki in njenem toku, dokler ni bil plitvejši in širši, počasnejši kakor človek, ki se postara, in je nazadnje došel v morje. Ob morju je stalo veliko mesto, o katerem je Čang Ah Tai že slišal.

(Nadaljevanje sledi)

G O S P O D A R S T V O

Jekleni konj v kolhozih

Ruska narodna pripovedka govori o jeklenem konju, ki je hitro in lahko izvrševal vse ukaze svojega gospodarja, kmeta. Sanje kmetov, ki so se odražale v tej pripovedki, so se uresničile v »jeklenem konju«. Kakor je ljudstvo imenovalo novi, čudoviti stroj — traktor.

Prvi traktorji so izzvali v ruskih vaseh veliko senzacijo, ker dotadaj kaj takega še ni bilo videti. Kmetje so prihajali v masah iz oddaljenih krajev, samo da se prepričajo, kako ta stroj sam hitro in lahko dela namesto cele skupine konj. Otipavali so traktor, tekali za njim, merili globino oranja, računali, koliko hektarjev bo dnevno preoral ta »železni samoorač«. Traktorista so obsuli z vprašanji:

«Pa bi lahko preoral neobdelano ledino? Koliko bencina pa troši? Koliko pa stane?» In ko so kmetje slišali ceno, so se namrgodili in globoko zamislili.

Traktor se je pokazal kot najboljši agitator za kolhoze. Zdelo se je, kot da govori kmetu:

«Vidiš, kako deluje sovjetski stroj! Ti pa, doktor se držiš svojega individualnega gospodarstva, me ne boš mogel kupiti in ne boš mi dal delati, saj se na tvojih ozkih njivah nisi obrniti ne morem!

Če me hočeš izkoristiti, združi svoje zemljišče v eno samo kolhozno polje!»

To nemo govoro stroja je vsak kmet lahko spremenil v prepričljive številke.

Koliko je kmet lahko posejal z roko na dan? Samo okoli 3 hektarje! Traktor s priključeno sejalnico pa poseje dnevno 18 do 20 ha, kar pomeni, da olajša in skrajša delo kmeta 6 do 7 krat. Razen tega prihrani traktorska sejalnica 30—40% semen v primeru z ročnim sejanjem.

Koliko je dajala enostavna mlatilnica s konjem v enodnevnem delu? Samo do 5 centov. Sestavljena traktorska mlatilnica s transmisijo pa izmlati do 30 centov žita na uro, t. j. pospeši delo 6 krat.

Koliko krompirja posadi kmetica dnevno pri ročnem delu? Samo za 0,2 ha, dočim posadi traktorski stroj do 10 ha dnevno, t. j. 50 krat več.

Ni čudno, če je kmalu začelo prihajati na tisoče in tisoče naročil za traktorje, ki so jih odplačevali v obrokih. Masovno so se začeli uveljavljati traktorji na deželi v letu 1929, kar je močno pospešilo nadaljnji razvoj kolhozov. To leto pomeni velik mejnik za ruske vase. Dotadaj so se v kolhoze združevali predvsem vaški siromaki, od tlej pa so pristopali tudi srednji kmetje, t. j. osnovna masa poljedelcev.

Spčetka so kupovali traktorje posamezni kolhozi, in sicer po 1 do 2 stroja na gospodarstvo. Taka razpršitev traktorjev pa je pokazala kot zelo nerentabilna in je zelo otežkočala tehnično oskrbo strojev. Potrebni so bili, da je za negovanje traktorja potrebna cela zbirka orodja in priključnih strojev, ki jih pa kolhozi niso imeli.

Pravilno izkoriščanje traktorjev v kolhozih je zahtevalo posebno organizacijo, ki se je v praktični izgraditvi kolhozov kmalu našla.

Kmetijska šola v Kopru

V neposredni bližini Kopra je fašistična Italija zgradila kmetijsko-vinarsko šolo, namenjeno našim kmetovalcem. Sredi prostranega zemljišča se dviga lepa, bela zgradba. Notranost je lepo urejena in tudi dobro opremljena. Izgled je torej privlačen in marsikateri površen opazovalec je dobil dober vtis in je seveda izrazil svojo zahvalo in hvaležnost dobronamerni pobudi. Kajti kmetijska šola je bila v resnici potrebna in so jo že dolgo pogrešali.

Toda mali sprehod okrog same šole in to prostranem zemljišču nam je pokazal, da je šola imela najbrž drug namen. Kakor pa vzgojiti dobre in vzorne kmetovalce.

Šola nima svinjaka, ne gnojišča in gnojnične jame. Kurnik je obstojal iz zaboja na štirih kolih, kar naj bi služilo kot vzorni kurnik. Kakor omenjeno, bila šola morala predvsem služiti kot vinarska šola, kar je tudi umevno z ozirom na to, da se nahaja sredi vinogradnih krajev, nima pa vinske kleti. Vse kletarski inventar sestoji iz par porušeni sodov, dveh brent in par bednjev, ki se nahajajo v prostoru, ki nima nič sličenega vinski kleti.

Za vzorno živinorejo je bila v šoli še ena stara krava in neupraben konj.

Cebelnjaka ni bilo. Na posestvu ni tretjič drug je bila, da ni bilo onih žalostnih ko-

nice niti matičnjaka. Drevesnica je slaba in ne odgovarja potrebam šole in kroja. Posestvo so mesto gojencev obdelovali koloni.

Iz vsega zgorajnega je razvidno, da namen šole ni bil toliko strokovno usposabljanje gojencev, kolikor raznarodovanje in ublitanje njihovega samostojnega duha.

Danes se je šola jela obnavljati in modernizirati. Neumornemu trudu upravnika šole tov. Gortana se je posrečilo spremeniti marsikaj, kar bo služilo gojencem, ki se bodo v kratkem naselili na posestvu, za njihovo izobrazbo. Ostalo se bo uredilo s pomočjo gojencev samih.

Število goveje živine se je že povečalo, ravno tako število konj. Pripravlja se svinjak in kurnik, vse to po najnovejših metodah. Gojenci bodo imeli priliko naučiti se marsikaj dobrega in pokazali tudi svojo iznajdljivost pri ustvarjanju in razvijanju raznih kultur v sami šoli. Kraj je lepo izbran. Sedaj je vse v cvetju in zelenju. 19 mladenk, gojenk gospodinjskega tečaja, je prineslo kraju veselje in smeh.

Iz mladih grl često zadoni lepa slovenska pesem pod cvetočimi drevesi in med vinogradi ter valovi tja preko zelenih livad in plavega morja do sivih sten starega tiranskega Kopa in mu kliče: »Dovolj si nas teptal in tlačil nas krvavo!»

Mladinke bodo po veliki noči zamenjali mladeniči in mlado življenje bo nadaljevalo z ustvarjanjem novega sveta tudi v tem kotičku naše nekdanje težko zaslužene zemlje. S. Č.

Obnova trnovskih gozdov

V Trnovem je bil sestanek gozdnih delavcev in predstavnikov sindikalnih organizacij z zastopniki državne gozdne uprave, na katerem so obravnavali probleme, ki jih bo treba rešiti. Zaradi golosekov in pretiranega izrpanja gozda ob cestah pod italijansko upravo, je bilo treba znižati letni posek lesa, posekani les pa smotrno porazdeliti. Od 21. gozdarskih hiš so bile vse požgane in porušene, razen dveh manjših. Gozdna uprava, ki je začela z delom z zelo skromnimi finančnimi sredstvi, je s pomočjo požrtvovalnih delavcev obnovila dva hiši, dve leseni baraki in zgradila dva cestna mosta. Pravkar obnavljajo še tri gozdarske hiše. Prav tako je z združenimi močmi premagala težave glede pomanjkanja orodja, prevoznih sredstev kakor tudi oblačil in hrane za gozdne delavce. Na sestanku so bile postavljene sporazumno z delavstvom akordne cene za izdelavo lesa v okviru uredbe o zaslužku delavcev.

Do sedaj so izvršili že 70% zastavljenega si delovnega načrta. Pripravili so 9000 kub. metrov drv, 1000 kub. metrov hlodov in 1500 komadov železnih pragov. Ves stari posekani les in nad polovico novopripravljenega lesa so pripeljali ob ceste, od koder ga bodo lahko izvažali iz gozdov. Posebno paznjo polagajo na smotrno sušenje drv, s čimer bodo zboljšali kurnik učinek. Med delavstvom se je razvilo živahno tekmovanje, ki ima za cilj, čim bolj izrabiti les in očistiti gozdove. Soglasno so napravili načrt za učinkovito izkoriščanje košenin in njiv, ki se nahajajo med gozdovi. Na tak način bodo pomagali predvsem tistim, ki nimajo zadosti svoje zemlje. Mladina pa bo v tekmovalnem delu znosila k cestam vejčje in odpadke od sečnje, kar bodo brezplačno zvozili v vase za potrebe osiromašenih ljudi.

50 let poljedelskega združništva na Češkem

V mesecu aprilu 1946. je preteklo 50. let od osnovanja poljedelskega združništva na Češkem. Pred 50. leti je bil v Pragi občni zbor Centralnega društva gospodarskih zajednic, na katerem je bilo sklenjeno, da se ustanovi osrednje poljedelsko društvo za Češko na združni osnovi. Od tega dne dalje datira zgodovina češkega združništva, ki je češkega kmeta gospodarsko povsem osamosvojilo.

Velika zasluga češkega združništva je, da je gospodarsko, socialno in kulturno visoko dvignilo češko vas. Izredno široka mreža poljedelskih zadrug je osvobodila češkega kmeta iz rok izkoriščevalcev, ki so bogateli iz čeških žuljev. Zadruga so omogočile, da so se kmetje postopoma osamosvojili tudi pri prodaji kmetijskih izdelkov. Zasluga za-

lon kmečkih voz, polnih različnih produktov, ki so jih vozili na trg, katere so se pa mnogokrat vrnile na svoje domove, ne da bi prodali najmanjšo stvar. S tem je prenehalo ono večno poniževanje in zasmehovanje kmeta, kajti zadruga so prevzele vse kmetove skrbi in tako napravile iz njega enakopravnega činitelja v življenju naroda in države. Ta samopomoč je v foku razvoja postala izredno močan gospodarski činitelj in je danes temelj, na katerem stoji češka vas in vse narodno gospodarstvo.

Zato ima tudi češkoslovaško poljedelsko združništvo tako močan položaj v svojem narodu in tako dobro ime v inozemstvu, kjer je marsikateri napredni državi za vzor.

Vinogradi v puštinji

Obiščite železniško postajo Čelkar v A. ralski puštinji! Tam boste videli okoli hiše železničarske naselbine vinograde, gredice z vrtnicami, astrami, tulipani in grme malin, ribezlja in kosmulj. Železničarji vas pogostijo s češnjami in slivami, pokažejo vam gradice s kumarami, zeljem, čebulo, korenjem in jagodami.

In vse to v puštinji! Košček puštinje pri postaji Čelkar so spremenile človeške roke v pravi botanični vrt.

Kdo je to napravil? Kak profesor? Botanik? Agronom?

Ne, to sta napravila železničarja Dževinski in Levčenko!

Spčetka je bil njun vrt samo majhen otoček sredi neizmernega peščenega morja. Potem je prišla na pomoč železnica. Tedaj se je začel vrt, razvijati. Zgradila sta jez in umetno jezero za namakanje. Z velibo-

Naši čitatelji nam pišejo

V boj za domovino

To je bil klč tisočerihih grl. To je bil klč vsega poštenega prebivalstva Jugoslavije. Primorske in Koroske. Ključ zaslužene, osramočene domovine, so se odzvali vsi poštenu mladi in stari; vse kar je čutilo ljubezen do svoje rodne zemlje.

Pravica — so rekli — pravica je z nami! Ključ v boj za svobodo se je razširil po vsej deželi, odmev je segel tudi do samotne hišice na hribih Hercegovine. Edini sin je zapustil svojo bolečno mater, odšel je z drugimi, ker je hotel tudi on dati svoj delež k skupni zmagi. Borba in borba, povsod napadi, bajke, zmagi in porazi. Naši dobro bijejo, sovražnik se umika, je že na Primorskem, poražen je, vojne je konec. Neka stara žena s sklonjeno glavo, se je pomikala počasi navzgor v hrib, Prispela je do zapuščene hišice, ozrla se je naokrog in rekla: »Svobodna, svobodna je Hercegovina! Ogledala si je majhno, staro hišico in takoj opazila, da že dolgo časa ni nihče prebival v njej. Dvignila je roke kvišku in med seboj govorila: »Imela sem tud jaz hišico, pa so mi jo zažgali, imela sem sina, ali krutost sovražnika; fašistična krogla mu je iztrgala mlado, cvetoče življenje. Morda je usoda te hišice povezana z mojo. V tem premišljevanju je začela pospravljati hišne predmete.

Nekoga dne ob mraku je nekdo stopal po ozki stezi, ki je peljala do samotne revne hišice. Bila sta dva partizana. Prvi prileten, stopal je s počasnim korakom, vodil je mladeniča, ki je bil slep. Izkušnje v boju, trpljenje, vse to se mu je odražalo v obrazu. Bila je že tema ko sta prestopila prag revne hišice. Trudna ženica je sedela v kotu pri smolnati svetilki in šivala. Ropot vrat jo je vzdrnil iz misli. Ko je opazila človeka na hišnem pragu se je pognala naprej: »Sin moj! — »Mama, mama moja.« — V tišini sta govorili samo dve srci. Srca, ki sta za trenutek bili v največji radosti sta kmalu spoznali kruto resnico. Prekačena v boju in trpljenju, sta samo s tihim, tolažilnim glasom rekla: »Samo da ni bila najina žrtev zama!»

Jadransko morje

V gozdu ob obrežju se prebujajo novo življenje. V mogočnih kronah stoletnih dreves se oglašajo petje ptičkov. Veverica se prikaže na veji, napravi par skokov, pozdravi vzhajajoče sonce ter si gre iskati kramp. Nad morjem leži še vedno megla; zdi se nepredirna. Sončni žarki si s težavo krojijo pot

di sta preorala sto in petdeset hektarjev. Postavila sta motorje na nafto in centrifugalne črpalke, ki so dvigale vodo. To vodo sta napeljala po jarkih in žlebih po vsem obdelanem zemljišču.

In ko je prišla jesen, je bilo čelkarsko naselje prepolno paradižnikov, kumar, čebule, korenja redkvic in lubenic. Tedaj se je delo prav razmahnilo.

To je storila železnica.

Če pa se ne bi lotila dela ena sama železnica, ampak bi se vsa dežela z vsemi svojimi železnicami, z vsemi svojimi tovarnami in mesti spravila na delo, da preobrazi puštinjo po enotnem načrtu, tedaj ne bi ostala od puštinje, od prejšnje puštinje niti sled. Če se ne bi lotila dela Dževinski in Levčenko, ampak bi poprijeli zanj milijoni Dževinskih in Levčenkov, tedaj bi se puštinja popolnoma spremenila.

Nesreča torej ni v tem, da puštinji manjka vode, marveč v tem, da ji manjka dela.

Razumno, skupno, načrtno delo z ustreznim orodjem — to je, kar puštinji manjka. Sili elementov je treba postaviti nasproti silo dela, da ne bo več naroda ukazovala človeku, da ga ne bo gonila sem, in tja, kakor goni nomada.

In tako so si rekli ljudje v Sovjetski Zvezi.

Lotimo se torej dela in poskrbimo, da bo ime »Puštinja« nekoč sploh izginilo z zemlje naše dežele! Sedmina naše dežele je puštinja ali polu-puštinja. Cele republike ležijo pri nas v pesku. Ali naj ostane še nadalje pušča cela sedmina naše dežele z vsemi zakladi, ki so skrili v njenih nedrih, in z vsemi narodi, ki so v njej naseljeni? Preobrazimo puštinjo, da ne bo mogel nihče več reči o njej: neplodna, brezvodna, neobljudena, nevesela, brezupna!

Iz knjige Ilijana »Priroda in ljudje«

skozi njo. Nazadnje se mora megla le umakniti in prikaže se morje v vsej svoji krasoti, temno modra barva se preliva v zeleno. Valčki se lovijo po njem kot razigrani otroci. Tajinstvena moč prihaja iz morja.

Ribiški čoln se odtrga od obrežja, ribič prične svoje delo; tudi on je vesel v takem jutru. Mreža se potaplja, obeta bogat lov.

Lahek veter napanja jadra. Čolnič leno drsi po morsk gladini. Morje je mirno, ribič začne peti: Buči, buči morje, Adrijansko... Nenadoma začne postajati morje razburkano, majhni razigrani valčki postajajo vedno večji, penijo se ter premetavajo na svojih penicilih se grebenih čolnič. Prijazna modra barva se je zgubila, morje dobiva pepelnato barvo.

Z ljuto močjo se zaganjajo valovi ob pečine, rujejo drevje ob obali in ga nosijo po morju. O čolnu ni več nobenega sledu. Ribičeva pesem je zadela morje v živo. V njem so se prebudili spomini iz preteklih stoletij; živo čuti kako so polzei po njegovi površini slovanski čolni. Oh, kakšne občutke je imelo takrat!

Pozneje je začelo plavati po njem tuje brodovje. Od tistega časa ni bilo morje več mirno, ni moglo prenašati tuje teže. Zgubilo je svoj očarljivi blesk.

Reka Soča mu je dan na dan prinašala vesti o tujcu, ki tepta slovenska tla in polni rečno strugo z krvjo Slovanov. Kljub temu je vedno na tihem upalo v boljšo bodočnost. To upanje se je tudi izpolnilo; kleti tujec je zbežal, njegovo brodovje je razbito.

Vnovič, po tolikem času, pluje po njem slovenska mornarica, izpolnilo se je stoletno hrepenenje. Zato pa, morje Jadransko, pomiri se! Naj ti za vedno izginejo izpred oči trpki spomini, kajti na tvoji gladini plovo brodovje tistega ljudstva, kateremu edino pripadaš.

»Pomagajte! Smo na robu finančne propasti! Nimamo več denarja! Komaj se še držimo!

Obrnil

Ljudski besednik

TELESNA VZGOJA

Po našem prvem zletu

Premagali smo zapreke, ki so nam jih stavljali na pot za naš prvi telesnovzgojni nastop 1. maja, kjer smo se enkrat odločno pokazali in pokazali pot, po kateri gre naša množična telesna vzgoja. Pokazali smo ponovno našo moč — mlade življenjsko silo, iz katere bomo črpali bogate zaklade pri ustvarjanju naše bodočnosti.

Če se danes le bežno ozremo v čas, ki nam je bil odmerjen za priprave za zlet, ako pogledamo težave, s katerimi smo se morali boriti, ko nimamo zadostnih in prostornih telovadnic, ob pomanjkljivem učiteljskem kadru, ko vemo, da so nam celo ekvivalentni služili za telovadnice in da smo kljub vsemu premostili vse ovire in prepovedi in izvedli zlet kakor smo dolžni, potem moramo biti na doseženi uspeh našega telesnovzgojnega dela ponosni.

Vse to nas pa ne sme uspavati; ne sme nas prevzeti zunanji videz našega uspešnega nastopa. Naj ne ostane ta naš prvi zastop, ki se je razvil v mogočno manifestacijo mladostne sile in bratstva, osamljen, temveč naj nam bo vzpodbuda za nadaljnje delo — mejnik, ki naj nas loči od temne nazadnjaške preteklosti in svetel opomin za našo svobodno bodočnost.

Telesne vzgoje naj postane deležno ljudstvo, ki naj črpa iz nje zdravje in moč za uspešno vsakdanje delo, v borbi za obstoj. Naj je tudi telesna vzgoja pridobitev naše borbe.

Ljudske množice, ki so prvič gledale množični telesnovzgojni nastop — po obliki in številu je prekašal vse slične povčne prireditve — so se navdušile ob pogledu na mogočne kolone naše zdrave mladine in so z veseljem sledile izvajanjem prostih vaj, mogočnim pohodom, raznobarnim oblekam nastopajočih, v kratkem, pred desetletje je manifestirala delavska in kmetijska mladina naših mest in dežele — slovenska in italijanska mladina, ki je bila združena v osvobodilni borbi in je tudi sedaj enotna v težnjah in ciljih usmerjevalka in graditeljica jutrišnjega dne.

Kritično gledan pa naš prvi nastop vendar ni mogel v vsem zadovoljiti onih, ki niso prvič gledali sličnih prireditev in onih, ki so imeli vpogled v priprave nastopa in izvajanja vaj. Bile so pomanjkljivosti in napake, ki se v bodoče ne bodo ponovljale, ker smo prepričani, da se bo naš drugi telesnovzgojni zlet vršil tudi v drugačnih okoliščinah kot se je vršil ta. Toda vsi smo sedaj bogatejši na izkušnjah in to, kar je bilo sedaj pomanjkljivo, bo drugič moralo odpasti. Naš drugi zlet bo gotovo v vsakem pogledu prekosil prvega.

Čakajo nas nove naloge. Pred nami so okrajni nastopi, ki bodo izpopolnili hibe, storjene 1. maja; obenem bodo pa priprava za večje nastope, ki so pred nami, ko bomo morali pokazati uspehe dela tudi pred bolj kritičnimi očmi. Zato moramo z vežbanjem vaj nadaljevati in se izpopolnjevati. Pri težitvi moramo v naše vrste tudi vse one, ki jih je naš prvi nastop navdušil, ki pa stojijo zaradi raznih predsodkov še ob strani. Vse moramo vključiti v vrste zdravih, prostavnih mladincev in ljubkih mladink, vedrih žena — mater, pogumnih mož, budnih čuvarjev narodnih in socialnih pridobitev.

Oklenimo se telesne vzgoje vsi, saj je neizmerna zakladnica zdravja in sreče in lepše bodočnosti naše izmučene domovine.

Plavanje

Smo pred vročimi poletnimi dnevi, ko se bomo po trudopolnem dnevu in prostem času zatekli v objem naših rek in našega morja, da si osvježimo od dnevnega znoja prepojeno telo in da se razvedrmo. Mar kdo se bo navdušil za plavanje, za ta najljepši sport vročih dni.

Za mladino je potrebno, da se krepí in vadi v raznih telesnovzgojnih nalogah, da preizkuša svojo spretnost v telovadbi, nogometu, košarki, pozimi v smučanju, toda

ena najpotrebnejših vrst telesne vzgoje je plavanje, ki je vir zdravja in razvedrila, zato moramo skrbeti, da se bo vsa naša mladina navadila plavati. Res je, da vsej naši mladini ni možno gojiti plavanje, ker v naši kraji nimamo ne rek ali jezer, kjer bi se vadili ali vzemimo našo morskobalo, kjer strnjeno prebiva naša slovenska in italijanska mladina tovarniških delavcev in ribičev, ali naše kraje ob Soči, Vipavi, Idrijci in še drugod, katerim je dana možnost, da se naša mladina nauči plavati. Tudi tu bomo morali orati ledino, ker v tem pogledu smo mnogo zaostali, čeprav imamo naravne pogoje, da pokažemo možnost napredka tudi v tej telesnovzgojni panogi, da vzbudimo med našim ljudstvom zanimanje za plavanje. Predvsem je potrebno vzgojiti kader plavalnih voditeljev z organiziranjem tečajev, katere naj bi obiskovali predvsem tisti, ki so plavanje že gojili in poznajo načine športnega plavanja, ter imajo voljo. Skrbeti bo treba, da se bo tudi plavanje ukoreninilo med ljudstvom povsod tam, kjer je možnost, da bo postalo ljudski sport. Vsa naša mladina naj bi se naučila plavati, predvsem bo potreben posvečati pažnjo mladi, da se bo razvijala in krepila svoje zdravje. Opazujte samo tiste, ki niso bili deležni v letih rasti niti sončne, niti zračne in niti

vodne kopeli in oglejte si tisoče plavalcev, ki žari iz njih zdravje in življenjska moč.

Hoteli smo v kratkem danes samo opozoriti vse tiste, ki jim je do naše mladine in njenega zdravja, na glavne koristi plavanja, da prično misliti o sistematičnem delu v tem pogledu. V kratkih potezih bomo označili glavne načine športnega plavanja, ki se danes gojijo.

Sodobni in najhitrejši način plavanja je crawl, pri nas poznan kot prosto plavanje, ki je velike telesnovzgojne vrednosti za staro in mlado. Crawl je osnova plavalnega sporta, potreben je vsem, ki se kot športniki gibljejo v vodi. Drugi način je prsno plavanje, ali kakor ga nekod še pri nas imenujejo ženski slog, ki ga pa ravno tako goje moški kot ženske. Tretji način pa je hrbt-plavarje — ali hrbtni crawl. Poudarjam, da je v teh treh načinih zamišljeno športno plavanje, da pa imamo še nekaj načinov, ki pa jih je moderna tehnika v želji doseči čim večjo brzino, izpodrinila.

V prihodnjih številkah bomo skušali opisati posamezne načine plavanja, da damo možnost tistim, ki se za plavanje zanimajo in ki se ga sami naučijo, dokler jim ne bo dana prilika, da pridejo na kak tečaj, oziroma ne vidijo, kako se praktično posamezniki gibajo.

Zelo čudno bi bilo, da bi naša mladina kot pripadnica obmorskega naroda ne znała plavati.

V EKSPRESNEM VLAKU

Danski spisal Olaf Bouterweck. S hitrostjo devetdesetih kilometrov na uro je brzel vlak čez ravnino. Bil je mrzel, deževen večer. Dr. Brett se je dolgočasil. Odložil je večernik in segel po kriminalnem romanu.

Prebral je le prve tri strani. Posebno srepri pogled njemu nasproti sedečega gospoda ga je begal in vznemirjal. Malo pred odhodom vlaka je bil priletel mož v oddelek. Nemarno je bil odložil svojo potno torbo.

Dr. ja Brettja je polagoma obhajala groza. Nenadoma je s poudarkom, zaprl knjigo in razdražen vprašal: »Tako strmite vame, gospod! Ali vam kaj na meni ne ugaja?«

Tujec se je uslužno nasmehnil. »Nasprotno, vi mi celo zelo ugajate! Posebno vaša glava. Veste, gospod, tako izrazite, značilne glave še nisem videl v svojem življenju!«

Dr. ju Brettju je to laskanje dobro delo. Odrezal se mu je: »Ni treba drugega, kakor da se pogledate v zrcalu, gospod!«

Ta poklon pa nikakor ni bil pretiran, kajti tujčeve velike, temne in izrazite oči, njegovo visoko čelo z modročrnimi kodri, plemenita črta njegovega nosu in oblastna brada z mehkiimi usti, vse se je združevalo v splošen vtis »demonska duševnost.«

Tujec se je nenadoma sklonil naprej. »Mislite resno, gospod, kar ste pravkar označili?«

»Da!«

»Gospod, če je tako, potem mi izkažite veliko uslugo! Zamenjajmo glave! Soglašate?«

Dr. Brett je pobledele. Ni bilo več nobe-nega dvoma, sedel je nasproti blaznežu. Mirni, je samega sebe opominjal. Le ne o-porekati mu! Krčevito se je nasmehnil: »Hm, če vam je topiko do tega...«

Blaznež je radostno vzkliknil, obrnil se in že je držal v roki veliko britev. »Do-bro, izborni!«, je zavriskal od veselja.

Dr. Brett je škilil na zaslišno zavoro. To-da mož z britvijo v roki mu je zapiral pot. Takoj je treba kaj storiti! Je nekaj ob-lastno zavpilo v njem. Preudaril je vse možnosti hipnega napada in premislil. To-da se preiden je udeležil svoj obupni sklep, je rekel tujec nenadoma popolnoma umir-jen z docela izpremenjenim glasom: »Vi se motite, gospod, če me smatrate za bla-zneža!«

Britev je odložil v svojo potno torbo; na-to se je pravilno priklonil in dejal: »Do-volite, Renner, Ludvik Renner. Upam, da

mi oprostite to brutalno šalo, ko slišite, da sem pisatelj in da sem hotel brez zuna-njega vpliva študirati prizor, ki ga name-ravam uporabiti v svojem novem krimi-nalnem romanu!«

Dr. Brett se je krčevito trudil, da bi se nasmehnil. Sicer ni več čutil strahne mo-te, toda notranje je zelo obsojal neokus-nost te šale. Renner je najbrž zaslutil ob-čutke svoje »žrvice«, iztegnil je dobrodušno svojo roko: »Izkazali ste mi veliko, ne-preračunljivo uslugo. Pridite, greva v je-dilni voz!«

Kmalu se je izkazalo, da je bil Ludvik Renner zabaven in prikupljiv družabnik. Znal je zelo nazorno pripovedovati o svo-jih potnih doživljajih, govoril je dovtopno in porogljivo o svojih spisah in zdelo se je, da ve vse in pozna vse. Obenem ništa po-zabila piti in ko sta se slednjič vračala v svoj oddelek, je bil dr. Brett sicer že po-zabil svojo pravkar minulo prigodo, zato se se mu pa začele šibiti noge.

Neokretno se je vrgel v kot. »Da, da,« si je mislil dr. Brett, »v dremavici,« ni vražji pisatelj pa res znajo vplivati na živce...«

Dr. Brettja je zbudil grozen ropot. Še ves zaspan se je dvignil in videl, kako so štirje krepki možje vlačili Rennerja iz oddelka. »Za vraga, kaj se je zopet pripetilo!« se je razhudil dr. Brett.

»Rad vam povem,« je odgovoril eden iz-med zaostalih uradnikov. »Vaš sopotnik, prejšnji pisatelj Renner, je včeraj zbežal iz norišnice! Ni namo neozdravljivo umobolen, marveč je tudi obče nevaren, ker ga obvladuje misel, da mora zamenjati svojo glavo z glavo koga drugega! Pred dvema letoma je že napadel svojega sopot-nika, ko je ta spal in mu poskusil pre-rezati vrat! Lahko se štejete srečnega, go-spod, da smo...«

Nadaljevanja dr. Brett ni več slišal. S tresočimi se koleni se je opotekal v jedilni voz. Topot si je naročil kar celo steklenico konjaka...

Spominska plošča iz Kutne gore kot darilo Združenim narodom

Mestni narodni odbor zgodovinskega me-sta Kutné Hory je preko češkoslovaškega zunanjega ministristva v Pragi ponudil taj-ništvu Združenih narodov zgodovinsko spo-minsko ploščo iz njegovega »vlastnega dvor-ca«, kjer so se svojetasno kovali češki srebrni groši za kralja Václava II. Ta

plošča datira iz leta 1595 in njen latinski napis na plošči pravi: »Kdor stopa v to mestno hišo da bi tukaj izvrševal svojo dolžnost, odloži pred tem vrati vse zasebne strasti, nasilje, sovraštvo, nezaupanje, prijateljstvo in licemerstvo in se podredi skrbi za splošno korist! Kakor si pravičen ali nepravičen nasproti drugim, boš poplačan na sodni dan Anno domini 1595.«

Ako tajništvo Združenih narodov sprej-me to zgodovinsko ploščo, bo vzdana pred vhodom v bodoči sedež Združenih nardo-v.

Civilno letalstvo v SZ

Na domačih in mednarodnih progah So-vjetske zveze bo 6. tvojoren poletni letalski promet v prvih dneh meseca maja. Promet polnikov bo dvignjen na trikratno višino v primeru z letom 1940.

Posebno pozornost bodo posvetili zvezam z zdravilišči, kamor hodijo vsako leto mi-lijoni delovnega ljudstva na oddih. Na teh progah bodo letos prvič vršila službo ek-spresna letala, ki bodo prepeljavala potni-ke do zdravilišča brez prestanka. Polet od Moskve do Mineralnjevodi pod Kavkazom bo trajal samo sedem ur.

Moskva bo vezana z brzimi letalskimi progami z vsemi prestolnicami republik. Iz osrednjega moskovskega letališča se bo po-dalo v razne smeri 75 letal dnevno.

Piloti posebnih letalskih odredov bodo vodili sistematično borbo proti škodljivcem v poljedelstvu, kakor tudi proti komarjem, ki nosijo malarijo. Ta letala bodo polila s posebno proti malarično tekočino dva mi-lijona hektarov močvirnatoga zemljišča. Tudi dejavnost zdravstvenega letalstva, ki nudi hitro pomoč bolnikom v oddaljenih krajih bo imela velik razmah.

Mednarodne proge bodo vezale Moskvo z Varšavo, Bukarešto, Beogradom, Sofijo, Prago, Dunajem, Berlinom, Teheranom, Tirano in drugimi mesti.

	1	2	3	1					
4	5	4	6	7	8				
1	9	10	4	6	11				
12	13	8	14	6	13				
8	15	9	16	13	6				
10	17	9	18	16	8				
17	2	6	7	6	3				
13	1	9	11	9	4	8	19		
3	13	20	2	19	21	9	2		
6	13	6	10	17	22	20	8	23	5
22	20	8	23	12	6	15	6	7	6

ZNAMENJE

Ključ: 15-3-10-9-13-21-2-8-21-9-16-3-16 slovenski pesnik; 2-8-1-5-14-4-3-17-6 ljudska vladavina; 14-9-19-3-13-7 alpska kotlina v Sloveniji; 3-12-20-8-11-8-13-8-22 veščak; 12-6-18-16-3-23-6 varstvo.

Odgovarja dr. MIRKO KORŠIČ.— Založba Primorskega dnevnika, Trst.

Rešitve iz prejšnjih številk:

1. Posetnica: čevljar.
2. Kvadrat: Trst, ruta, stik, takt.
3. Geslo: Tujega nočemo, svojega ne da-mo.
4. Pregovor: Brez dela ni je'a.
5. Dopolnjevalka: nagelj, značaj, banana, strnad, mlina.
6. Besednica: tesen, žlica, veslo, slika, pleme, napuh, efekt, brana, odeja, čopič, torta; j—, u—, g—, o—, s—, l—, a—, v—, i—, j—, a—: Jugoslavija.

Brez komentarja.